

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
імені В. Н. КАРАЗІНА

## **СТРАХУВАННЯ ТА СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ**

**Методичні рекомендації з організації самостійної роботи  
до практичних занять для здобувачів вищої освіти денної форми  
навчання галузі знань 07 «Управління та адміністрування»,  
«Страховання та соціальне страхування»**

Харків – 2023

**Рецензенти:**

**П. В. Проноза** – професор, доктор економічних наук, професор кафедри фінансів Харківського національного економічного університету ім. С. Кузнеця;

**Т. В. Пономарьова** – доцент, кандидат економічних наук, доцент кафедри статистики, обліку та аудиту Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

*Затверджено до друку рішенням Науково-методичної ради  
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна  
(протокол № 2 від 15 листопада 2023 року)*

**Страховання та соціальне страхування** : методичні рекомендації з організації самостійної роботи до практичних занять для здобувачів вищої освіти денної форми навчання галузі знань 07 «Управління та адміністрування», «Страховання та соціальне страхування» / уклад. О. В. Глущенко, О. А. Фрідман, М. Л. Швайко, Д. М. Загорська. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2023. – 54 с.

У методичних рекомендаціях детально висвітлюються всі частини курсу та стислий зміст лекцій, наведені питання для самостійної роботи та практичних занять.

В основу методичних рекомендацій покладено основні вимоги до курсу «Страховання та соціальне страхування».

Розраховано на студентів спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок» освітньої програми «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок».

© Харківський національний  
університет імені В. Н. Каразіна, 2023  
© Глущенко О. В., Фрідман О. А.,  
Швайко М. Л., Загорська Д. М., уклад., 2023  
© Дончик І. М., макет обкладинки, 2023

---

**Навчальне видання**

**Глущенко** Ольга Вікторівна  
**Фрідман** Олена Анатоліївна  
**Швайко** Мар'яна Леонідівна  
**Загорська** Дар'я Михайлівна

**СТРАХУВАННЯ ТА СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ**

**Методичні рекомендації з організації самостійної роботи  
до практичних занять для здобувачів вищої освіти денної форми навчання галузі знань  
07 «Управління та адміністрування», «Страховання та соціальне страхування»**

Коректор *О. В. Анцибора*  
Комп'ютерне верстання *О. С. Чистякова*  
Макет обкладинки *І. М. Дончик*

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 2,2. Наклад 50 пр. Зам. № 187/23.

Видавець і виготовлювач  
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,  
61022, м. Харків, майдан Свободи, 4.  
Свідectво суб'єкта видавничої справи ДК № 3367 від 13.01.2009

Видавництво ХНУ імені В. Н. Каразіна

## ЗМІСТ

|                                                                                                          |    |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| ВСТУ.....                                                                                                | 4  |
| РОЗДІЛ 1. СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ.....                                                                     | 7  |
| Тема 1. Сутність, принципи і роль соціального страхування в системі соціального захисту.....             | 7  |
| Тема 2. Зарубіжний досвід у сфері соціального страхування.....                                           | 8  |
| Тема 3. Державне регулювання соціального страхування.....                                                | 9  |
| Тема 4. Фінансове забезпечення соціального страхування .....                                             | 10 |
| Тема 5. Страхування тимчасової втрати працездатності .....                                               | 11 |
| Тема 6. Страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання .....              | 13 |
| Тема 7. Соціальне страхування на випадок безробіття .....                                                | 16 |
| Тема 8. Пенсійне страхування.....                                                                        | 17 |
| РОЗДІЛ 2. СТРАХУВАННЯ .....                                                                              | 20 |
| Тема 1. Сутність, принципи і роль страхування .....                                                      | 20 |
| Тема 2. Класифікація страхування.....                                                                    | 21 |
| Тема 3. Страхові ризики та їх оцінювання.....                                                            | 24 |
| Тема 4. Страховий ринок .....                                                                            | 26 |
| Тема 5. Страхова організація.....                                                                        | 26 |
| Тема 6. Державне регулювання страхової діяльності .....                                                  | 27 |
| Тема 7. Особисте страхування .....                                                                       | 28 |
| Тема 8. Майнове страхування .....                                                                        | 31 |
| Тема 9. Страхування відповідальності.....                                                                | 33 |
| Тема 10. Перестраховування та співстраховування .....                                                    | 36 |
| Тема 11. Доходи, витрати і прибуток страховика .....                                                     | 38 |
| Тема 12. Фінансова надійність страхової компанії.....                                                    | 39 |
| РОЗДІЛ 3. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ТА ЗАХИСТ ПРАКТИЧНОЇ ЧАСТИНИ.....                                          | 42 |
| 3.1. Критерії оцінювання.....                                                                            | 42 |
| 3.2. Підсумкове оцінювання за курсом «Страховування та соціальне страхування» та нарахування балів ..... | 44 |
| ДОДАТКИ.....                                                                                             | 46 |
| Додаток А .....                                                                                          | 46 |
| Додаток Б.....                                                                                           | 49 |
| Додаток В .....                                                                                          | 54 |

## ВСТУП

В країнах з розвиненим ринковим господарством страхування є одним зі стратегічних секторів економіки. Воно забезпечує стабільність у суспільстві, гарантує власникам відшкодування збитків при загибелі майна й втраті доходу, захищає людину у багатьох випадках життя. Страхування – невід'ємний атрибут цивілізованого суспільства.

Український страховий ринок ще відносно молодий і перебуває у стадії формування. Але уже сьогодні з'являються ознаки того, що страхування стає важливим сегментом ринкових економічних відносин. Саме страхування в змозі забезпечити не тільки безпеку, стабільність, соціальні гарантії в суспільстві через механізм страхового захисту, але у перспективі може стати серйозним механізмом перерозподілу інвестиційних ресурсів і механізмом вирішення питання зайнятості населення.

Соціальне страхування – це спеціальний курс, що охоплює вивчення особливої сфери соціально-економічних відносин, які виникають між державою, юридичними і фізичними особами за участі спеціалізованих фінансових інститутів.

Нині в Україні чинною є система соціального страхування, що має свої особливості. В умовах інтенсифікації інтеграційних процесів невідкладним завданням для України є узгодження вітчизняної системи соціального страхування зі світовими стандартами. Серед об'єктивних чинників успішного запровадження систем соціальних гарантій на зразок європейської є підвищення ефективності соціального захисту населення України.

**Мета вивчення дисципліни** – здобути глибокі теоретичні знання та набути практичних навичок з організації соціального страхування, управління діяльністю фондів соціального страхування, розробки умов здійснення різних видів соціального страхування з урахуванням їх специфіки на сучасному етапі розвитку економіки України.

**Об'єктом вивчення** є процес організації соціального страхування та забезпечення соціального захисту населення шляхом надання соціальних послуг. Предметом є види загальнообов'язкового державного та окремих видів недержавного соціального страхування відповідно до страхового випадку.

### **Основні завдання вивчення дисципліни:**

- сформулювати системне розуміння взаємозв'язків суб'єктів у системі надання соціальних послуг та окремих спеціалізованих фінансових фондів;

- навчити визначати економічні передумови та потреби у споживанні соціальних послуг конкретними учасниками ринку і можливості задоволення різними видами соціальних послуг;

– забезпечити комплексне розуміння фінансового механізму надання соціальних послуг різними страховими державними фондами цільового призначення;

– розвинути навички фінансового та порівняльного аналізу в галузі соціального страхування та забезпечення;

– надати можливість економічно обґрунтовано порівнювати соціальні послуги з метою вибору найбільш прийнятних конкретному споживачеві;

– показати роль держави та напями державного регулювання в системі соціального страхування.

***Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні досягти таких результатів навчання:***

*Інтегральна компетентність* – здатність розв’язувати складні задачі і проблеми у професійній діяльності або у процесі навчання у сфері фінансів, банківської справи та страхування, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог.

*Загальні компетентності:*

ЗК01. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК03. Здатність планувати та управляти часом.

ЗК08. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК13. Здатність реалізувати свої права і обов’язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

*Спеціальні (фахові предметні) компетентності:*

СК01. Здатність досліджувати тенденції розвитку економіки за допомогою інструментарію макро- та мікроекономічного аналізу, оцінювати сучасні економічні явища.

СК02. Розуміння особливостей функціонування сучасних світових та національних фінансових систем та їх структури.

СК03. Здатність до діагностики стану фінансових систем (державні фінанси, у тому числі бюджетна та податкова системи, фінанси суб’єктів господарювання, фінанси домогосподарств, фінансові ринки, банківська система та страхування).

СК04. Здатність застосовувати економіко-математичні методи та моделі для вирішення фінансових задач.

СК05. Здатність застосовувати знання законодавства у сфері монетарного, фіскального регулювання та регулювання фінансового ринку.

СК10. Здатність визначати, обґрунтовувати та брати відповідальність за професійні рішення.

СК11. Здатність підтримувати належний рівень знань та постійно підвищувати свою професійну підготовку.

*Програмні результати навчання:*

ПР02. Знати і розуміти теоретичні основи та принципи фінансової науки, особливості функціонування фінансових систем.

ПР04. Знати механізм функціонування державних фінансів, у т.ч. бюджетної та податкової систем, фінансів суб'єктів господарювання, фінансів домогосподарств, фінансових ринків, банківської системи та страхування.

ПР05. Володіти методичним інструментарієм діагностики стану фінансових систем (державні фінанси, у т.ч. бюджетна та податкова системи, фінанси суб'єктів господарювання, фінанси домогосподарств, фінансові ринки, банківська система та страхування).

ПР06. Застосовувати відповідні економіко-математичні методи та моделі для вирішення фінансових задач.

ПР09. Формувати і аналізувати фінансову звітність та правильно інтерпретувати отриману інформацію.

ПР10. Ідентифікувати джерела та розуміти методологію визначення і методи отримання економічних даних, збирати та аналізувати необхідну фінансову інформацію, розраховувати показники, що характеризують стан фінансових систем.

ПР11. Володіти методичним інструментарієм здійснення контрольних функцій у сфері фінансів, банківської справи та страхування.

ПР13. Володіти загальнонауковими та спеціальними методами дослідження фінансових процесів.

ПР14. Вміти абстрактно мислити, застосовувати аналіз та синтез для виявлення ключових характеристик фінансових систем, а також особливостей поведінки їх суб'єктів.

ПР17. Визначати та планувати можливості особистого професійного розвитку.

ПР21. Розуміти вимоги до діяльності за спеціальністю, зумовлені необхідністю забезпечення сталого розвитку України, її зміцнення як демократичної, соціальної, правової держави.

ПР23. Визначати досягнення і ідентифікувати цінності суспільства на основі розуміння місця предметної області у загальній системі знань, використовувати різні види та форми рухової активності для ведення здорового способу життя.

У методичних рекомендаціях поставлене завдання допомогти студентам у підготовці, написанні і захисті контрольних домашніх завдань. В основу рекомендацій покладені основні вимоги до курсу «страхування та соціальне страхування».

## **РОЗДІЛ 1**

### **СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ**

#### **Тема 1. СУТНІСТЬ, ПРИНЦИПИ І РОЛЬ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ**

1. Сутність і необхідність соціального страхування.
2. Історія розвитку соціального страхування.
3. Функції соціального страхування.
4. Принципи соціального страхування.
5. Суб'єкти та об'єкти соціального страхування.
6. Основні види соціального страхування та їх організація в Україні.

Поняття та необхідність загальнообов'язкового державного соціального страхування (далі ЗДСС). Функції ЗДСС: формування грошових фондів, з яких покриваються витрати, пов'язані з утриманням непрацездатних осіб та осіб, які не беруть участі в трудовому процесі; забезпечення чисельності та структури трудових ресурсів; сприяння вирівнюванню життєвого рівня різних соціальних груп населення, не залучених до трудового процесу. Принципи загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Види загальнообов'язкового державного соціального страхування. Страховий ризик. Страхові випадки. Об'єкти ЗДСС.

Суб'єкти загальнообов'язкового державного соціального страхування: страховики, страхувальники, застраховані особи. Особи, які підлягають ЗДСС. Страховий стаж.

Умови надання соціальних послуг та матеріального забезпечення особам за ЗДСС. Підстави припинення виплат і надання соціальних послуг за ЗДСС.

Види соціальних послуг та матеріального забезпечення за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням.

#### **Контрольні запитання**

1. Визначте сутність соціального страхування.
2. Які основні форми соціального захисту Ви знаєте?
3. У чому полягає різниця між соціальним забезпеченням, соціальним страхуванням та соціальною допомогою?
4. Назвіть ознаки соціального забезпечення.
5. Наведіть базові характеристики соціального страхування, що вигідно відрізняють його від інших форм соціального захисту.
6. Коротко схарактеризуйте історичні етапи розвитку соціального страхування.
7. Як розвивалося соціальне страхування у Радянському Союзі? У чому полягали позитивні та негативні сторони радянської системи соціального захисту?
8. Назвіть функції соціального страхування.

9. Схарактеризуйте основні принципи соціального страхування.
10. Назвіть основні суб'єкти соціального страхування.
11. Які особи підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню?
12. Що є об'єктом соціального страхування?
13. Дайте визначення категоріям «страховий ризик» та «страховий випадок».
14. Що таке соціальний ризик?
15. Які соціальні ризики є найбільш поширеними у соціальному страхуванні?
16. Назвіть форми та види соціального страхування.
17. Схарактеризуйте основні засади, на яких базується обов'язкове соціальне страхування.
18. Які види загальнообов'язкового державного соціального страхування визначені українським законодавством? Коротко схарактеризуйте їх.

## **Тема 2. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ**

- 2.1. Особливості організації систем соціального страхування за кордоном.
- 2.2. Світовий досвід функціонування пенсійних систем.
- 2.3. Розвиток системи соціального страхування з тимчасової втрати працездатності в зарубіжних країнах.
- 2.4. Страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання.
- 2.5. Світовий досвід організації системи соціального страхування на випадок безробіття.
- 2.6. Особливості функціонування медичного страхування в країнах світу.

Моделі соціального страхування: моделі Бісмарка, моделі Беверіджа та їх характеристика. Польська система соціального страхування. Три елементи сучасних пенсійних систем: державний пенсійний фонд, недержавні пенсійні фонди, страхові компанії зі страхування життя і пенсій. Система заохочень і оподаткування цих систем.

Досвід Республіки Польща в здійсненні пенсійної реформи 1999 року. Заклад соціального страхування як центральна ланка пенсійної системи. Недержавні пенсійні фонди, їх утворення і діяльність. Страхові компанії, котрі займаються пенсійним страхуванням життя. Сплата єдиного страхового внеску. Соціальне і пенсійне страхування. Виплати пенсій, рент і допомог.

### **Контрольні запитання**

1. Які моделі соціального захисту Ви знаєте?
2. Розкрийте суть соціал-демократичної моделі соціального захисту.
3. Схарактеризуйте особливості ліберальної моделі соціального захисту. В яких країнах вона застосовується?

4. Які моделі пенсійного страхування використовуються у світі?
5. Наведіть базові характеристики системи пенсійного страхування Німеччини, Франції, Італії.
6. Коротко схарактеризуйте пенсійну систему Великої Британії та Франції.
7. Розкрийте особливості розвитку системи пенсійного страхування у Швеції.
8. Наведіть стан та проблеми систем пенсійного страхування країн Латинської Америки.
9. Схарактеризуйте розвиток системи соціального страхування з тимчасової втрати працездатності в зарубіжних країнах.
10. Наведіть основні особливості надання допомоги з вагітності та народження дитини у країнах ЄС.
11. За рахунок яких джерел здійснюється фінансування страхування по безробіттю в країнах світу?
12. Схарактеризуйте особливості системи соціального страхування на випадок безробіття у США. Чим вона відрізняється від систем соціального страхування на випадок безробіття в країнах Європи?
13. Які існують моделі медичного страхування у світі?
14. Наведіть особливості розвитку системи медичного страхування в країнах Європи.
15. Чим характеризується система медичного страхування у США?

### **Тема 3. ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ**

- 3.1. Основи державного регулювання соціального страхування. Соціальна політика.
- 3.2. Система органів державного регулювання соціального страхування.
- 3.3. Нормативно-правове забезпечення соціального страхування в Україні.
- 3.4. Державні соціальні стандарти та соціальні гарантії.
- 3.5. Державний контроль та моніторинг у сфері соціального страхування.

Необхідність і значення державного регулювання соціального страхування. Правове забезпечення соціального страхування. Інструменти і заходи уряду щодо державного регулювання у сфері соціального страхування.

Управління загальнообов'язковим соціальним страхуванням. Нагляд у сфері загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Права та обов'язки суб'єктів загальнообов'язкового державного соціального страхування. Відповідальність суб'єктів соціального страхування.

Напрямки вдосконалення державної політики у сфері соціального страхування.

### **Контрольні запитання**

1. Яка мета державного регулювання соціального страхування?
2. Назвіть принципи державного регулювання соціального страхування.
3. Які Ви знаєте методи державного регулювання соціального страхування?
4. Схарактеризуйте економічні методи державного регулювання соціального страхування.
5. Наведіть особливості застосування соціально-психологічних методів державного регулювання соціального страхування.
6. Які органи здійснюють державне регулювання соціального страхування?
7. Наведіть функції та повноваження Міністерства соціальної політики України в сфері державного регулювання соціального страхування.
8. Наведіть класифікацію нормативно-правових актів, які забезпечують правове регулювання системи соціального страхування України.
9. Які соціальні гарантії Ви знаєте?
10. Що таке прожитковий мінімум і як він впливає на рівень соціального захисту населення в країні?

### **Тема 4. ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ**

- 4.1. Платники єдиного внеску, їх права та обов'язки.
- 4.2. Порядок нарахування, обчислення і сплати єдиного внеску. Розмір єдиного внеску.
- 4.3. Повноваження Пенсійного фонду щодо збору та обліку єдиного внеску. Державний нагляд за збором та веденням обліку єдиного внеску.
- 4.4. Державний реєстр загальнообов'язкового державного соціального страхування.
- 4.5. Повноваження фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування у сфері збору та обліку єдиного внеску. Відповідальність за порушення законодавства про збір та ведення обліку єдиного внеску.

Необхідність і значення єдиного соціального внеску. Принципи збору та ведення обліку єдиного внеску. Платники єдиного внеску. Порядок нарахування, обчислення та сплати єдиного внеску. Розмір єдиного внеску та пропорції його розподілу за видами загальнообов'язкового державного соціального страхування. Орган, що здійснює збір та веде облік єдиного внеску, його повноваження та відповідальність. Склад, порядок ведення та використання даних Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування. Порядок здійснення державного нагляду за збором та веденням обліку єдиного внеску.

Суб'єкти, які беруть участь у сплаті єдиного внеску, їх права та обов'язки. Облік платників єдиного внеску, що здійснюється Пенсійним фондом.

Порядок нарахування, обчислення і сплати єдиного внеску. Розрахунок розміру єдиного внеску для кожної категорії платників та пропорції його розподілу за видами загальнообов'язкового державного соціального страхування.

### **Контрольні запитання**

1. Що таке єдиний соціальний внесок?
2. Хто є платниками єдиного соціального внеску?
3. Які права та обов'язки платника єдиного соціального внеску?
4. Яким чином визначається розмір єдиного соціального внеску?
5. Наведіть особливості порядку нарахування єдиного соціального внеску для окремих категорій платників.
6. Яким чином здійснюється розподіл єдиного соціального внеску в Пенсійному фонді?
7. У які терміни платники повинні сплачувати єдиний соціальний внесок?
8. Наведіть повноваження Пенсійного фонду України щодо збору та обліку єдиного соціального внеску.
9. Для яких цілей створено Державний реєстр загальнообов'язкового державного соціального страхування?
10. Що таке реєстр страхувальників? Які відомості містяться у реєстрі страхувальника?
11. Схарактеризуйте реєстр застрахованих осіб.
12. Які штрафні санкції Пенсійний фонд України може застосовувати до платників єдиного соціального внеску?

## **Тема 5. СТРАХУВАННЯ ТИМЧАСОВОЇ ВТРАТИ ПРАЦЕЗДАТНОСТІ**

- 5.1. Теоретичні основи соціального страхування з тимчасової втрати працездатності.
- 5.2. Доходи бюджету Пенсійного фонду з тимчасової втрати працездатності.
  - 5.2.1. Джерела формування доходів бюджету Пенсійного фонду з тимчасової втрати працездатності.
  - 5.2.2. Розмір страхових внесків на державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням.
- 5.3. Матеріальне забезпечення та соціальні послуги за страхуванням з тимчасової втрати працездатності.
  - 5.3.1. Порядок використання коштів Пенсійного фонду з тимчасової втрати працездатності.

- 5.3.2. Порядок нарахування та виплати допомоги на період тимчасової втрати працездатності.
- 5.3.3. Порядок нарахування та виплати допомоги з вагітності та пологів.
- 5.3.4. Порядок нарахування та виплати одноразової допомоги при народженні дитини.
- 5.3.5. Порядок нарахування та виплати допомоги по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку.
- 5.3.6. Порядок нарахування та виплати допомоги на поховання.
- 5.3.7. Порядок організації видачі путівок на санаторно-курортне лікування та оздоровлення.

Необхідність, сутність та значення страхування тимчасової втрати працездатності. Суб'єкти загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Право громадян на матеріальне забезпечення та соціальні послуги за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням.

Види матеріального забезпечення та соціальних послуг за загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням. Розмір допомоги.

### **Контрольні запитання**

1. В чому полягає суть загальнообов'язкового державного соціального страхування з тимчасової втрати працездатності?
2. Хто має право на отримання матеріальної допомоги з тимчасової втрати працездатності?
3. Які суб'єкти беруть участь у загальнообов'язковому державному соціальному страхуванні з тимчасової втрати працездатності?
4. Які особи підлягають обов'язковому державному соціальному страхуванню з тимчасової втрати працездатності?
5. Які періоди відносять до страхового стажу?
6. Хто може бути страхувальником у загальнообов'язковому державному соціальному страхуванні з тимчасової втрати працездатності?
7. Назвіть основні принципи загальнообов'язкового державного соціального страхування з тимчасової втрати працездатності.
8. Назвіть джерела формування коштів бюджету з тимчасової втрати працездатності.
9. Хто є платниками страхових внесків з тимчасової втрати працездатності?
10. Який розмір страхових внесків з тимчасової втрати працездатності?
11. Назвіть страхові випадки, які дають право на отримання матеріального забезпечення та соціальних послуг за страхуванням з тимчасової втрати працездатності.

12. Схарактеризуйте порядок та умови надання допомоги з тимчасової втрати працездатності.
13. За яких умов допомога з тимчасової втрати працездатності не надається?
14. Від чого залежить розмір допомоги з тимчасової втрати працездатності?
15. Наведіть порядок та умови нарахування допомоги з вагітності та пологів.
16. У якому розмірі нараховується допомоги з вагітності та пологів?
17. У які терміни виплачується допомога з вагітності та пологів?
18. Схарактеризуйте порядок нарахування та виплати допомоги при народженні дитини.
19. У яких випадках може припинятися виплата допомоги при народженні дитини?
20. Наведіть порядок та умови надання допомоги по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку.
21. Від чого залежить розмір допомоги по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку?
22. Який порядок організації видачі путівок на санаторно-курортне лікування та оздоровлення?
23. Схарактеризуйте порядок нарахування та виплати допомоги на поховання.
24. Який орган здійснює управління загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням з тимчасової втрати працездатності?

## **Тема 6. СТРАХУВАННЯ ВІД НЕЩАСНОГО ВИПАДКУ НА ВИРОБНИЦТВІ ТА ПРОФЕСІЙНОГО ЗАХВОРЮВАННЯ**

- 6.1. Теоретичні основи соціального страхування від нещасного випадку на виробництві та професійних захворювань.
- 6.2. Доходи бюджету Пенсійного фонду від нещасного випадку на виробництві та професійних захворювань.
  - 6.2.1. Джерела формування доходів бюджету від нещасного випадку на виробництві та професійних захворювань.
  - 6.2.2. Платники страхових внесків до Пенсійного фонду від нещасного випадку на виробництві та професійних захворювань.
  - 6.2.3. Порядок визначення класу професійного ризику.
  - 6.2.4. Порядок нарахування та строки сплати страхових внесків.
- 6.3. Матеріальне забезпечення та соціальні послуги від нещасного випадку на виробництві та професійних захворювань.
  - 6.3.1. Порядок використання коштів Пенсійного фонду від нещасного випадку на виробництві та професійних захворювань.

- 6.3.2. Порядок розслідування та обліку нещасних випадків на підприємстві.
- 6.3.3. Види та порядок призначення виплат потерпілому.
- 6.3.4. Порядок нарахування та виплати допомоги на період тимчасової втрати працездатності.
- 6.3.5. Порядок нарахування та виплати одноразової допомоги.
- 6.3.6. Порядок нарахування та виплати щомісячної грошової суми в разі часткової чи повної втрати професійної працездатності, що компенсує відповідну частину втраченого заробітку потерпілого (щомісячна страхова виплата).
- 6.3.7. Порядок нарахування та виплати допомоги потерпілому при тимчасовому переведенні потерпілого на легшу нижчеоплачувану роботу.
- 6.3.8. Призначення виплати грошової суми за моральну (немайнову) шкоду за наявності факту заподіяння цієї шкоди потерпілому.
- 6.3.9. Порядок нарахування та виплати одноразової допомоги у разі смерті потерпілого.
- 6.3.10. Порядок нарахування та виплати щомісячної страхової допомоги особам, які мають на неї право у разі смерті потерпілого.
- 6.3.11. Порядок нарахування та виплати допомоги дитині, яка народилася інвалідом унаслідок травмування на виробництві або професійного захворювання жінки під час її вагітності.
- 6.3.12. Відшкодування витрат на поховання потерпілого.
- 6.3.13. Умови та порядок забезпечення потерпілих внаслідок нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання путівками для санаторно-курортного лікування.
- 6.3.14. Умови та порядок забезпечення технічними та іншими засобами реабілітації потерпілих унаслідок нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання.

Необхідність та сутність страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання. Гарантії забезпечення прав застрахованим при страхуванні від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання.

Суб'єкти та об'єкти страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання. Особи, які підлягають обов'язковому страхуванню від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання. Страхові експерти з охорони праці, їх права та функції. Добровільне страхування від нещасного випадку.

Профілактика нещасних випадків на виробництві та професійного захворювання. Страхові виплати. Порядок визначення розміру страхових виплат. Порядок визначення ступеня втрати працездатності потерпілим.

Порядок розгляду справ про страхові виплати. Відмова у страхових виплатах і наданні соціальних послуг. Припинення страхових виплат і надання соціальних послуг. Порядок істроки проведення страхових виплат.

### **Контрольні запитання**

1. В чому полягає суть загальнообов'язкового державного соціального страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності?
2. Хто має право на отримання матеріальної допомоги за рахунок коштів Пенсійного фонду від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання?
3. Які суб'єкти беруть участь у загальнообов'язковому державному соціальному страхуванні від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності?
4. Назвіть основні принципи загальнообов'язкового державного соціального страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності.
5. Назвіть джерела формування коштів бюджету Пенсійного фонду від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності.
6. Назвіть страхові випадки, які дають право на отримання матеріального забезпечення та соціальних послуг за страхуванням від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності.
7. Схарактеризуйте порядок та умови надання допомоги з тимчасової втрати працездатності.
8. За яких умов допомога з тимчасової втрати працездатності не надається?
9. Від чого залежить розмір допомоги з тимчасової втрати працездатності?
10. Наведіть порядок та умови нарахування одноразової допомоги в разі стійкої втрати професійної працездатності потерпілого.
11. У якому розмірі нараховується одноразова допомога в разі стійкої втрати професійної працездатності потерпілого?
12. Схарактеризуйте порядок нарахування та виплати щомісячної страхової виплати.
13. Наведіть порядок та умови надання одноразової допомоги у разі смерті потерпілого.
14. Від чого залежить розмір одноразової допомоги у разі смерті потерпілого?
15. Наведіть порядок та умови надання щомісячних страхових виплат особам, які мають на це право у разі втрати годувальника.
16. Який порядок організації видачі путівок на санаторно-курортне лікування та оздоровлення?
17. Схарактеризуйте порядок нарахування та виплати допомоги на поховання.

## **Тема 7. СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ НА ВИПАДОК БЕЗРОБІТТЯ**

- 7.1. Теоретичні основи соціального страхування на випадок безробіття.
- 7.2. Доходи бюджету на загальнообов'язкове державне соціальне страхування України на випадок безробіття.
  - 7.2.1. Джерела формування доходів бюджету з загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття.
  - 7.2.2. Розмір страхових внесків на державне соціальне страхування на випадок безробіття.
- 7.3. Матеріальне забезпечення та соціальні послуги за страхуванням на випадок безробіття.
  - 7.3.1. Порядок використання коштів на загальнообов'язкове державне соціальне страхування України на випадок безробіття.
  - 7.3.2. Порядок нарахування та виплати допомоги з безробіття.
  - 7.3.3. Порядок та умови виплати одноразової допомоги для організації безробітними підприємницької діяльності.
  - 7.3.4. Порядок нарахування та виплати допомоги по частковому безробіттю.
  - 7.3.5. Порядок нарахування та виплати матеріальної допомоги у період професійної підготовки, перепідготовки або підвищення кваліфікації безробітного.
  - 7.3.6. Порядок нарахування та виплати матеріальної допомоги по безробіттю та одноразової матеріальної допомоги безробітному та непрацездатним особам, які перебувають на його утриманні.
  - 7.3.7. Порядок нарахування та виплати допомоги на поховання у разі смерті безробітного або особи, яка перебувала на його утриманні.
  - 7.3.8. Умови та порядок надання соціальних послуг у системі соціального страхування на випадок безробіття.
- 7.4. Управління Державним центром зайнятості.

Необхідність та сутність страхування на випадок безробіття. Основні терміни: об'єкт страхування на випадок безробіття; часткове безробіття; страховий випадок; втрата роботи з незалежних причин; підходяща робота; страховий стаж.

Суб'єкти страхування на випадок безробіття. Особи, які підлягають страхуванню на випадок безробіття. Право на матеріальне забезпечення на випадок безробіття та соціальні послуги. Види матеріального забезпечення та соціальних послуг соціального страхування на випадок безробіття. Умови та тривалість виплати допомоги по безробіттю.

Припинення, відкладання виплат матеріального забезпечення на випадок безробіття та скорочення їх тривалості. Забезпечення незастрахованих осіб. Виплата недоодержаної суми матеріального забезпечення на випадок безробіття у разі смерті безробітного.

### **Контрольні запитання**

1. В чому полягає суть загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття?
2. Хто має право на отримання матеріальної допомоги за рахунок коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття (надалі Фонд)?
3. Які суб'єкти беруть участь у загальнообов'язковому державному соціальному страхуванні на випадок безробіття?
4. Які особи підлягають обов'язковому державному соціальному страхуванню на випадок безробіття?
5. Які періоди відносять до страхового стажу?
6. Хто може бути страхувальником у загальнообов'язковому державному соціальному страхуванні на випадок безробіття?
7. Назвіть основні принципи загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття.
8. Назвіть джерела формування коштів бюджету на випадок безробіття.
9. Хто є платниками страхових внесків на випадок безробіття?
10. Який розмір страхових внесків на випадок безробіття?
11. Назвіть страхові випадки, які дають право на отримання матеріального забезпечення та соціальних послуг за страхуванням на випадок безробіття.
12. Схарактеризуйте порядок та умови надання допомоги по безробіттю.
13. Від чого залежить розмір допомоги по безробіттю?
14. Наведіть порядок та умови нарахування допомоги по частковому безробіттю.
15. У якому розмірі нараховується допомога по частковому безробіттю?
16. У яких випадках може припинятися виплата допомоги по безробіттю?
17. Схарактеризуйте порядок нарахування та виплати допомоги на поховання.
18. Який орган здійснює управління загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням на випадок безробіття?
19. Назвіть функції Державного центра зайнятості.

### **Тема 8. ПЕНСІЙНЕ СТРАХУВАННЯ**

- 8.1. Теоретичні основи та структура пенсійного страхування в Україні.
- 8.2. Солідарна система пенсійного страхування.
  - 8.2.1. Характеристика солідарної системи пенсійного страхування.

- 8.2.2. Джерела формування коштів Пенсійного фонду.
- 8.2.3. Види та порядок визначення пенсій у солідарній системі.
- 8.2.4. Управління у солідарній системі.
- 8.3. Накопичувальна система пенсійного страхування.
- 8.3.1. Сутність накопичувальної системи.
- 8.3.2. Джерела формування коштів Накопичувального фонду.
- 8.3.3. Виплати з Накопичувального фонду.
- 8.3.4. Управління у накопичувальній системі.
- 8.4. Система недержавного пенсійного забезпечення.
- 8.5. Державне регулювання та нагляд у сфері загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

Необхідність та значення пенсійного страхування. Принципи державного пенсійного страхування. Структура системи пенсійного страхування в Україні: солідарна система державного пенсійного страхування; накопичувальна система пенсійного страхування; система недержавного пенсійного страхування.

Основні терміни: актуарні розрахунки; довічна пенсія з коштів Накопичувального фонду; застрахована особа; недержавний пенсійний фонд; непрацездатні громадяни; одиниця пенсійних активів Накопичувального фонду; одноразова виплата; основні напрямки інвестиційної політики; пенсійні виплати; пенсія; пенсійні активи Накопичувального фонду; соціальні послуги; страховий стаж; чиста вартість одиниці пенсійних активів; чиста вартість пенсійних активів.

Суб'єкти системи пенсійного страхування. Особи, які підлягають державному пенсійному страхуванню. Право громадян України на отримання пенсійних виплат та соціальних послуг.

Соціальні виплати непрацездатним громадянам. Види пенсійних виплат соціальних послуг.

Пенсії за віком у солідарній системі. Умови призначення пенсії за віком. Мінімальний розмір пенсії за віком. Підвищення розміру пенсії за віком у разі відстрочки часу її призначення.

Пенсії за інвалідністю в солідарній системі. Умови призначення пенсії за інвалідністю. Страховий стаж, необхідний для призначення пенсії за інвалідністю. Розмір пенсії за інвалідністю.

Пенсія у зв'язку з втратою годувальника в солідарній системі. Умови призначення пенсії. Період, на який призначається пенсія. Розмір пенсії.

Пенсійні виплати за рахунок коштів Накопичувального фонду. Види пенсійних виплат з коштів Накопичувального фонду. Порядок укладання та оплати договору страхування довічної пенсії. Види довічних пенсій. Умови і порядок отримання одноразової виплати.

Суб'єкти накопичувальної системи пенсійного страхування. Джерела формування коштів накопичувального фонду та їх використання. Пенсійні активи Накопичувального фонду.

### **Контрольні запитання**

1. В чому полягає суть загальнообов'язкового державного пенсійного страхування?
2. Які види пенсійного забезпечення існують?
3. Які суб'єкти беруть участь у загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванні?

4. Які особи підлягають обов'язковому державному пенсійному страхуванню?
5. Хто може бути страхувальником у загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванні?
6. Назвіть основні принципи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.
7. Назвіть джерела формування коштів бюджету Пенсійного фонду України.
8. Хто є платниками страхових внесків до Пенсійного фонду України?
9. Які документи повинні подати при реєстрації страхувальники до Пенсійного фонду України?
10. Який розмір страхових внесків до Пенсійного фонду України?
11. Назвіть основні види пенсій, які виплачуються з солідарної системи пенсійного страхування.
12. Страховий стаж та його вплив на розмір трудової пенсії.
13. За яких умов виплачується мінімальна пенсія?
14. За яких умов виплачується пенсія у зв'язку з втратою годувальника?
15. Від чого залежить розмір пенсії по інвалідності?
16. Назвіть джерела фінансування Накопичувального фонду.
17. Які види пенсійних виплат можуть здійснюватися за рахунок коштів Накопичувального фонду? Схарактеризуйте їх.
18. Який орган здійснює управління загальнообов'язковим державним пенсійним страхуванням?
19. Назвіть функції Правління Пенсійного фонду України.
20. Що є метою державного регулювання та нагляду у сфері загальнообов'язкового державного пенсійного страхування?

## РОЗДІЛ 2

### СТРАХУВАННЯ

#### Тема 1. СУТНІСТЬ, ПРИНЦИПИ І РОЛЬ СТРАХУВАННЯ

1. Історична поява страхування та його розвиток.
2. Сутність страхування, суб'єкти, об'єкти та його функції.
3. Роль страхування в умовах ринкової економіки.

У темі розглядаються сучасні наукові уявлення про сутність страхування як економічної та історичної категорії, його роль у соціально-економічному перетворенні суспільства та специфічні ознаки страхування, що відрізняють його від інших економічних категорій.

При вивченні теми слід звернути увагу на основні функції, які виконує страхування, його властивості та суспільне призначення. Важливим є питання формування і ефективного використання страхових фондів, своєчасне і повне утворення яких є умовою розвитку страхування як ринкового механізму забезпечення матеріального захисту громадян та стабільного функціонування суб'єктів господарювання країни.

Особливу увагу необхідно звернути на головні суб'єкти, об'єкти страхування та принципи, на яких базуються страхові відносини в суспільстві.

**Страхова сума (S)** – грошова сума, на яку страхується об'єкт за законом або за договором. Страхова сума не може бути вище вартості об'єкта, що підлягає страхуванню. Це обсяг відповідальності страховика перед страхувальником, максимальна грошова сума, в межах якої здійснюється страхове відшкодування в разі настання страхової події.

**Страховий внесок (премія, платіж) (SP)** – плата за страхування, сума, яку платить страхувальник страховикові за зобов'язання відшкодувати збитки в разі настання страхового випадку.

Розмір страхового платежу визначається як добуток страхової суми (S) і страхового тарифу (T), який, як правило, встановлюється у відсотках.

$$SP = S * T$$

Внесення страхових платежів здійснюється на основі страхових тарифів – розміру плати з одиниці страхової суми. **Страхові тарифи** відображають ціну страхування.

**Страховий тариф (T)** – ставка страхового внеску з одиниці страхової суми за визначений період страхування.

**Збиток (Z)** – фактична сума втрати (збитки), яку зазнав страхувальник в результаті настання страхового випадку, що підлягає відшкодуванню страховиком.

**Страхове відшкодування (Q)** – грошова компенсація, яку повинен виплатити страховик страхувальнику в обсязі збитків і в межах страхової суми з настанням страхового випадку.

**Вартісна оцінка об'єкта страхування (W)** – це дійсна (реальна) вартість об'єкта, в обсязі якої йому може бути завдано шкоди.

$$Q = Z * S / W$$

#### Питання для самоперевірки знань

1. Що являє собою страхування?
2. Визначте зміст основних функцій страхування.

3. Що Ви розумієте під страховим фондом?
4. Назвіть найбільш поширені форми страхового фонду та джерела їх формування.
5. На яких принципах здійснюється страхова діяльність?
6. Назвіть спільні риси і відмінності між економічними категоріями: «страхування», «кредит», «фінанси».
7. Що таке страхова сума?
8. Дайте визначення понять «страховий платіж» та «страхове відшкодування».
9. Що являє собою франшиза?
10. Назвіть основні системи страхування.

## Тема 2. КЛАСИФІКАЦІЯ СТРАХУВАННЯ

1. Основні ознаки класифікації страхування.
2. Види і форми страхування.
3. Системи страхування.

При вивченні теми слід врахувати, що страхування як наука, галузь знань та сфера бізнесу характеризується низкою специфічних понять, без впорядкованості яких неможливим є виконання теоретичних досліджень та практичної роботи. З огляду на це, страхування, як і кожна сфера діяльності, потребує внутрішньої впорядкованості (класифікації) – поділу предметів певної сукупності за специфічними ознаками з утворенням системи класів такої сукупності.

Крім того, важливим є розуміння того, що класифікація страхування є формою виразу розбіжностей у формах організації страхової діяльності, об'єктах страхування, спеціалізації страховиків, формах проведення страхування.

Особливу увагу слід звернути на основні класифікаційні ознаки страхування: історичну, економічну та юридичну, а також найважливішу класифікаційну ознаку у страхуванні – форму проведення.

### **Розрізняють п'ять систем страхування:**

1. **Страхування за системою дійсної вартості майна** – визначається як фактична вартість на день підписання договору. За цією системою страхове забезпечення дорівнює величині збитків, тобто має місце повне покриття збитків страхувальника страховиком.

2. **Страхування за системою пропорційної відповідальності** – передбачає виплату страхового відшкодування, яке розраховується за формулою

$$Q = T * S / W,$$

де Q – страхове відшкодування;

S – страхова сума за договором;

W – вартісна оцінка об'єкта страхування;

T – фактична сума збитку.

Пропорційна система передбачає участь страхувальника у відшкодуванні збитків. Ступінь повноти відповідальності страховика в покритті збитків застрахованого тим вище, чим менше різниця між вартісною оцінкою об'єкта страхування і страховою сумою.

3. **Страхування по системі першого ризику** – передбачає виплату страхового відшкодування в розмірі збитку, але в межах страхової суми.

Під «першим ризиком» у страховій справі розуміють ризик, вартісна оцінка якого не перевищує страхової суми.

При страхуванні за цією системою всі збитки в межах страхової суми (перший ризик) відшкодовуються повністю, а збитки, що перевищують страхову суму (другий ризик), страховиком не відшкодовуються зовсім.

**4. Страхування за системою «дробової частини»** – передбачає встановлення двох страхових сум, одна з яких називається показаною вартістю. За показаної вартості страхувальнику, як правило, відшкодують збитки від ризику у вигляді дробу або відсотка. Відповідальність страховика за цією системою обмежується розмірами дробу. Страхове відшкодування одного збитку в межах страхової суми.

Якщо показана вартість дорівнює дійсній вартості, то система страхування по дробовій частині тотожна системі страхування по першому ризику.

**5. Страхування за системою відновної вартості** означає, що відшкодування страховиком збитків за застрахований за цією системою об'єкт дорівнює ціні нового майна відповідного виду. Знос майна не враховується. Ця система забезпечує повний страховий захист інтересів страхувальника.

Застосування франшизи у страхуванні:

**УМОВНА (Fy)** франшиза позначає, що страховик позбавляється відповідальності за шкоду, якщо він не перевершує відсотка франшизи. Якщо збиток більше франшизи, то страховик має компенсувати збитки цілком. При існуванні умовної франшизи в контракті страхування проводиться запис «Вільно від ... відсотків».

**БЕЗУМОВНА (Fb)** (безумовна) франшиза позначає, що страхове компенсування завжди дорівнює збитку за вирахуванням безумовної франшизи. При існуванні безумовної франшизи в контракті страхування робиться запис про наявність в умовах страхування безумовної франшизи.

В особливих випадках в договорі страхування може бути передбачена сукупна (aggregate) франшиза, яка найчастіше застосовується при перестрахованні.

При вирішенні завдань необхідно використовувати формули (наведені у додатку Б).

### **Питання для самоперевірки знань**

1. У чому полягає необхідність класифікації страхування?
2. За якими основними ознаками класифікують страхування?
3. Як класифікують страхування за історичною ознакою?
4. Які основні галузі страхування Ви знаєте?
5. Назвіть підгалузі страхування.
6. Як класифікується страхування за статусом страховика?
7. У чому полягає сутність класифікації страхування за спеціалізацією страховика?
8. З якою метою здійснюється класифікація страхування за юридичною ознакою?
9. Які форми страхування Ви знаєте?
10. Назвіть порядок встановлення правил проведення обов'язкового та добровільного страхування.

### **Розв'язання задач:**

#### **Завдання 1**

Вантажівка вартістю 30000 грн застрахована у двох страхових компаніях: в страховій компанії «AIG» – на суму 25000 грн (де встановлена безумовна франшиза в розмірі 8 %), і в страховій компанії «Страхові га-

рантії» – на 30000 грн (де встановлена умовна франшиза в розмірі 10 %). Вантажівка повністю знищена при страховому випадку. Визначте, в якому розмірі кожен страховик здійснить виплату страхового відшкодування страхувальникові, якщо застосовувалась система страхування по дробовій частині.

### **Завдання 2**

За договором страхування вартість об'єкта – 16000 грн, страхова сума – 12000 грн. Збиток страхувальника від страхової події становив 15000 грн. Визначте різницю страхового відшкодування при страхуванні об'єкта по системі першого ризику і системою пропорційної відповідальності.

### **Завдання 3**

Розрахувати суму страхового відшкодування для страхування автомобіля, оціночна вартість якого 15660 у. од. з використанням системи пропорційної відповідальності. За умови, що безумовна франшиза за договором страхування в розмірі 25 %, страхова сума 14500 у. од., а фактична сума збитків, яку зазнав автомобіль внаслідок аварії, – 14050 у. од.

### **Завдання 4**

За договором страхування майна між страховиком і страхувальником укладений договір за дійсною вартістю з урахуванням безумовної франшизи в розмірі 17 %. Страхова сума за договором становить 600 тис. грн. Збитки страхувальника внаслідок страхової події визначені в сумі 105 тис. грн. Визначте розмір страхового відшкодування, а так само за тих же умов, але якщо франшиза буде умовною.

### **Завдання 5**

За договором страхування страхова оцінка майна склала 200000 грн, а страхова сума – 100000 грн. Збиток страхувальника унаслідок страхової події склав 45000 грн. Визначити суму страхового відшкодування з урахуванням безумовної франшизи 20 %, якщо укладено договір страхування за системою відновної вартості.

### **Завдання 6**

За договором страхування страхова вартість майна становить 5 млн грн, страхова сума – 4 млн грн, а збиток, нанесений майну в результаті невіддалого випадку, становить 3 млн грн. Розрахувати страхове відшкодування, за системою пропорційної відповідальності, якщо експертна комісія визнала випадок не страховим.

### Тема 3. СТРАХОВІ РИЗИКИ ТА ЇХ ОЦІНЮВАННЯ

1. Сутність страхових ризиків та їх класифікація.
2. Оцінка ризиків у страхуванні.
3. Страхування як складова ризик-менеджменту.

Основними питаннями теми є поняття та сутність страхових ризиків, їх основні характеристики, види та методи оцінювання. При вивченні теми слід урахувати, що розрізняють ризики страхові і нестрахові. При цьому страховий ризик – певна подія, у разі настання якої проводиться страхування.

Потрібно розглянути основні характеристики страхових ризиків, основними з яких є ймовірність та випадковість настання, а також їх класифікацію. Зокрема слід пам'ятати, що класифікація ризиків є досить різноманітною і залежить від критерію, покладеного в її основу. Необхідно звернути увагу на види страхових ризиків та основні методи їх оцінювання.

Особливу увагу слід звернути на визначення поняття страхового тарифу, його структури й порядку розрахунку, оскільки від правильно визначеної величини страхових тарифів залежить фінансова стійкість та платоспроможність страховика.

Основою для визначення страхового платежу є страховий тариф. Його обсяг обумовлений вірогідністю настання страхового випадку та періодом дії страхового договору.

**Страховий тариф (Т)** – це ціна страхового ризику та інших витрат від страхової суми в рік або процентна ставка від сукупної страхової суми, необхідна для виконання зобов'язань страховика перед страхувальником за укладеним договором страхування.

Нетто-тариф визначають актуарії, фахівці, які мають ліцензію на проведення таких розрахунків.

**Актуарій** – фахівець зі страхової математики, що займається розробкою методології і обчисленням страхових тарифів, розрахунками, пов'язаними з утворенням резерву страхових внесків по довгострокових видах страхування, визначенням розмірів викупних і скорочених страхових сум, а також позик за договорами страхування життя і пенсій.

**Брутто-премія (Тсп)** (страховий внесок) – це розмір страхових платежів за договором страхування, який сплачується страхувальником страховику (страховій організації) за певний період часу з усієї страхової суми. Брутто-премія залежить від величини страхової суми, ступеня ризику і періоду, за який робиться цей страховий внесок.

Страховий тариф (брутто-тариф) – ставка страхового внеску з одиниці страхової суми. Страховий тариф складається з двох частин – нетто-ставки і навантаження.

**Брутто-тариф (Тб)** (страховий тариф) – це розмір страхового внеску з розрахунку на одиницю страхової суми (або величини анuitету), що формується на основі нетто-тарифу і всіх навантажень за даним договором. Договором страхування життя (включаючи витрати страховика на ведення справи). Розмір брутто-тарифу встановлюється в Договорі за згодою Сторін.

**Нетто-ставка (Тн)** – показник величини страхових внесків з одиниці страхової суми, який передбачає рівновагу фінансових зобов'язань страхувальників і страховика в розрахунку на весь період дії договору страхування.

**Нетто-премія** – частина страхового внеску, яка необхідна для покриття страхових платежів за цим видом страхування за певний проміжок часу. Величина нетто-премії прямо пов'язана з розвитком ризику. Нетто-премія дорівнює ризиковій премії у випадках, коли спостерігається планомірний розвиток ризику. Однак можливі і позитивні, і негативні його відхилення. Для компенсації можливих відхилень до ризикової премії додатково обчислюється гарантійна (стабілізаційна) надбавка.

При вирішенні завдань необхідно використовувати формули (наведені у додатку Б).

### **Питання для самоперевірки знань.**

1. Дайте визначення страхового ризику.
2. Назвіть основні ознаки страхового ризику.
3. У чому полягає різниця між страховими та нестраховими ризиками?
4. Чому необхідно класифікувати страхові ризики?
5. Назвіть основні методи оцінювання ризику.
6. З якою метою необхідно оцінювати страхові ризики?
7. Що таке страховий тариф?
8. Що являє собою брутто-ставка?
9. Яку роль відіграє навантаження в страховому тарифі?
10. Яке призначення нетто-ставки у складі страхового тарифу?

### **Розв'язання задач:**

#### **Завдання 1**

Підприємство застрахувало своє майно в розмірі 70 % балансової вартості, яка на день укладення договору страхування становила 800 тис. грн. У договорі окремо обумовлена відповідальність страховика за додатковий ризик за крадіжку у розмірі 5 %. Тарифна ставка по страхуванню майна становить 20 %. Визначте страхову суму і загальний розмір страхового платежу, страховий тариф.

#### **Завдання 2**

Розрахуйте нетто і брутто-ставки по страхуванню транспортних засобів, виходячи з таких даних за рік:

Середня страхова сума – 550 тис. грн;

Середнє страхове відшкодування – 240 тис. грн;

Кількість укладених договорів – 330;

Кількість страхових випадків – 85;

Частка навантаження у структурі тарифу за 6 місяців – 3,1 %.

#### **Завдання 3**

Утримання і лікування одного хворого коштує лікувальному закладу в середньому 2000 грн. За рік заклад обслуговує 3000 хворих. Бюджетне асигнування становить 40 %. Обчислити суму страхового резерву, необхідного страховику для здійснення медичного страхування, та страховий платіж, який повинен платити окремий страхувальник, якщо кількість страхувальників становить 10 000 чоловік на рік. Страхова сума дорівнює сумі вартості лікування одного хворого, при цьому брутто-платіж містить в собі 20 % навантаження до нетто-платіжу на рік.

#### **Завдання 4**

Страхова сума за договором страхування майна становить 80 000 грн. Визначте розмір страхової премії, якщо страховий тариф становить 0,56 % за

умови, що договір укладається на 1 рік. Термін дії договору розрахований на 7 місяців, що передбачає збільшення страхового тарифу на 30 %.

## **Тема 4. СТРАХОВИЙ РИНОК**

1. Сутність і структура страхового ринку.
2. Учасники страхового ринку.
3. Страховий ринок України.

При вивченні теми особливу увагу потрібно звернути на сутність страхового ринку як сукупності економічних відносин між його учасниками з приводу купівлі-продажу страхових послуг, принципи його функціонування, види страхових ринків, що класифікуються за інституціональною, територіальною, галузевою та організаційною ознаками. На страховому ринку діють суб'єкти, котрі відрізняються за своїм юридичним статусом, посередники й об'єднання страховиків. На формування ринку страхових послуг значний вплив має внутрішнє та зовнішнє оточення. Треба чітко розрізняти, які фактори належать до внутрішніх, які – до зовнішніх. Кожна страхова компанія займає строго визначений сегмент на страховому ринку. Розмір такого сегмента залежить від можливостей страхової компанії. При самостійному вивченні цієї теми доцільним є розглянути особливості існування страхового ринку не тільки в Україні, а й в інших державах (в країнах ЄС, США, Японії) та виявити відмінності функціонування цих ринків.

### **Питання для самоперевірки знань**

1. Що Ви розумієте під страховим ринком?
2. Назвіть основних учасників страхового ринку.
3. Що є товаром на страховому ринку?
4. Як формується попит на страхові послуги?
5. Що являє собою пропозиція страхових послуг?
6. Назвіть внутрішні фактори, які впливають на страховий ринок.
7. Чому страховик повинен враховувати в своїй діяльності зовнішні фактори, що впливають на розвиток страхового ринку?
8. Хто такі страхові посередники?
9. Назвіть основні загальнодержавні фактори розвитку страхового ринку України.
10. У чому полягають особливості розвитку сучасного страхового ринку України?

## **Тема 5. СТРАХОВА ОРГАНІЗАЦІЯ**

1. Поняття страхової організації.
2. Діяльність страхової організації.

Організація і здійснення страхової справи неможливі без вивчення законодавства, що діє в умовах ринкових відносин. страхова діяльність має ряд відмінностей порівняно з іншими видами підприємницької діяльності. Зокрема, якщо для здійснення підприємницької або

виробничої діяльності достатньо зареєструвати підприємство й мати свідоцтво про державну реєстрацію суб'єкта підприємницької діяльності, то для здійснення страхової діяльності ще треба одержати ліцензію на право її проведення.

При вивченні теми слід розглянути класифікацію страховиків за такими ознаками: за приналежністю, за характером страхових операцій, за зоною обслуговування, за величиною статутного фонду та обсягів страхових послуг, а також види й форми організації страхових компаній, що діють на страховому ринку України.

Особливу увагу варто звернути на зміст основних принципів управління страховою компанією та послідовність її державної реєстрації.

Крім того, важливим є розгляд мети та необхідності створення об'єднань страховиків, а також функцій, які вони виконують на страховому ринку.

### **Питання для самоперевірки знань**

1. Як розподіляються страховики за спеціалізацією?
2. Які види страховиків діють на страховому ринку України?
3. Чим відрізняється філія страхової компанії від агентства?
4. Що являє собою представництво страховика?
5. Назвіть принципи системи управління страховика.
6. Якою є структура управління страховика?
7. Який орган видає ліцензію на здійснення страхової діяльності?
8. Що являють собою кептивні страхові компанії?
6. Назвіть етапи створення страхової компанії.
7. Що таке «товариства взаємного страхування»?

## **Тема 6. ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

1. Необхідність та значення державного регулювання.
2. Ліцензування страхової діяльності.
3. Договори страхування та їх особливості.

Страхова діяльність у більшості країн світу підлягає державному регулюванню. В Україні питання державного регулювання розвитку страхування доцільно розглядати з точки зору прийняття державою базових законів та нормативно-правових актів, що об'єднуються в поняття «страхове законодавство», та з позицій здійснення спеціального нагляду за страховою діяльністю відповідно до інтересів громадян України і загальнодержавних економічних потреб.

Правове регулювання страхової діяльності може здійснюватися державними органами (державно-правове регулювання) й окремими інститутами (інституційно-правове регулювання). Важливо розглянути зміст цих понять та основних законодавчих актів, що регулюють страхову діяльність в Україні.

Особливу увагу слід звернути на основні напрями вдосконалення державної політики в галузі страхування, враховуючи, що державне регулювання страхової діяльності в Україні має бути спрямоване на забезпечення умов для формування і розвитку цивілізованого страхового ринку, головною метою якого повинна стати організація найбільш повного захисту інтересів страхувальників. Таке регулювання має сприяти посиленню ролі на страховому ринку компаній, котрі мають стійке фінансове становище, й недопущенню на ринок спекулятивних та фіктивних компаній, які можуть нанести збиток як страхувальникам, так і розвитку страхової справи взагалі.

### **Питання для самоперевірки знань**

1. У чому полягає необхідність державного регулювання страхової діяльності?
2. Назвіть методи впливу держави на страхову діяльність.
3. Які органи здійснюють державне регулювання страхової діяльності в Україні?
4. За допомогою яких законів та нормативних документів здійснюється правове регулювання страхового ринку України?
5. Які державні засоби державного регулювання страхової діяльності Ви знаєте?
6. Якими законодавчими документами визначено загальні та спеціальні норми проведення страхової діяльності в Україні?
7. Хто здійснює контроль за страховою діяльністю в Україні?
8. У яких напрямках повинно здійснюватись удосконалення державного регулювання страхової діяльності?
9. Яким умовам має відповідати юридична особа, щоб мати право на отримання ліцензії на здійснення страхової діяльності в законодавчому порядку?
10. Чому необхідно привести вітчизняне страхове законодавство у відповідність до міжнародних стандартів?

### **Тема 7. ОСОБИСТЕ СТРАХУВАННЯ**

1. Сутність та необхідність особистого страхування.
2. Страхування життя.
3. Страхування від нещасних випадків.
4. Медичне страхування.
5. Пенсійне страхування.

Особисте страхування є однією з найважливіших галузей страхування. За допомогою особистого страхування громадяни мають змогу захистити свої майнові інтереси щодо здоров'я, працездатності та задовольнити потреби у фінансовому забезпеченні.

При вивченні цієї теми доцільно з'ясувати, що є об'єктом страхування та чим відрізняється страхова оцінка при укладанні договорів особистого страхування від інших договорів страхування (майнове, страхування відповідальності).

Необхідно розглянути класифікацію особистого страхування за підгалузями (страхування життя, страхування від нещасних випадків, медичне страхування) та специфічну страхову термінологію, щоб чітко уявляти різницю між такими поняттями, як «страховик», «страхувальник», «застрахований», «вигодонабувач».

Особливу увагу слід звернути на умови та порядок проведення видів особистого страхування, що носять накопичувальний та ризиковий характер.

При вирішенні завдань необхідно використовувати формули (наведені у додатку Б) та ліміти (наведені у додатку А).

### Питання для самоперевірки знань

1. Що являє собою особисте страхування?
2. Що є об'єктом особистого страхування?
3. Яким чином оцінюються об'єкти, які підлягають страхуванню в особистому страхуванні?
4. Чим відрізняється страхування від нещасних випадків від медичного страхування?
5. За рахунок яких джерел здійснюється індивідуальне та колективне особисте страхування?
6. Яким чином укладається договір страхування при обов'язковому страхуванні пасажирів?
7. Що є страховим випадком при страхуванні життя?
8. Від чого залежить термін дії договору особистого страхування?
9. Від чого залежить розмір страхової суми, яка вказується в договорі особистого страхування?
10. За наявності яких захворювань страхова компанія має право відмовити в укладанні договору особистого страхування?

### Розв'язання задач:

#### Завдання 1

Для особи у віці 47 років визначте, використовуючи таблиці смертності, ймовірність:

- а) прожити ще один рік;
- б) померти протягом поточного року;
- в) прожити наступні п'ять років;
- г) померти протягом наступних п'яти років.

| Вік, x | Кількість осіб, які дожили до цього віку,<br>$l_x$ | Кількість померлих у цьому віці,<br>$d_x$ |
|--------|----------------------------------------------------|-------------------------------------------|
| 47     | 86 805                                             | 400                                       |
| 48     | 86 405                                             | 423                                       |
| 49     | 85 982                                             | 454                                       |
| 50     | 85 528                                             | 493                                       |
| 51     | 85 035                                             | 533                                       |
| 52     | 84 502                                             | 573                                       |

#### Завдання 2

Громадянин уклав зі страховою компанією договір добровільного страхування від нещасних випадків терміном на 1 рік на суму 80 тис. грн. Через місяць після вступу в силу договору громадянин отримав травму, що спричинило втрату працездатності протягом 30 днів, після чого була встановлена III група інвалідності. Визначення розмір загальної страхової виплати по страховому випадку, якщо узяті максимальні границі лімітів

страхування від нещасних випадків та день непрацездатності оцінений 0,5 %?

### **Завдання 3**

Підприємство уклало договір страхування від нещасного випадку на користь 100 працівників на суму 500 тис. грн. В період дії договору вісім працівників отримали травми: п'ять – струс головного мозку, троє – опіки очей. За таблицею розмірів страхового забезпечення, за струс головного мозку розмір забезпечення складає 15 % за одного чоловіка, через травму очей – 5 % за одного чоловіка. Визначити загальну суму страхової виплати працівникам.

### **Завдання 4**

Страхова організація проводить страхування від нещасних випадків. Розрахуйте розмір страхового тарифу, якщо відомо: ймовірність настання нещасного випадку – 0,08, середня страхова сума – 77 тис. грн, середнє страхове відшкодування – 25 тис. грн, ризикова надбавка до основного нетто тарифу 0,75, частка навантаження в тарифній ставці – 18 %.

### **Завдання 5**

Страхова компанія уклала договір з промисловим підприємством на добровільне колективне медичне страхування 100 працівників. Середня вартість обслуговування в поліклініках, з якими страхова компанія має договір, становить 3000 грн на рік, а в лікарнях – 8500 грн на рік. Імовірність госпіталізації дорівнює 25 %. Витрати страховика на ведення страхової діяльності в розрахунку на одну застраховану особу складають 350 грн, плановий прибуток – 30 % та прибуток, розрахований актуарієм, від нетто ставки становить – 10 %. Визначте страховий внесок промислового підприємства на медичне страхування 100 працівників.

### **Завдання 6**

Визначте початкову суму страхового фонду і внесок кожного страхувальника на дожиття за договором страхування людини у віці 40 років на термін 10 років за страхової суми 300 ум. од. Відсоткова ставка в частках одиниці становить 0,3.

Дані для вирішення з таблиці смертності: до 50 років доживає 85 165 осіб, до 40 років – 87 064.

### **Завдання 7**

Громадянин купив залізничний квиток вартістю 120 грн і під час поїздки був травмований в результаті аварії поїзда. Лікування травми тривало 260 днів, після чого йому була встановлена III група інвалідності. Визначте величину страхового платежу та розмір страхової виплати, яку

має отримати громадянин за наслідки травми, якщо страховий платіж 2 % від вартості.

## **Тема 8. МАЙНОВЕ СТРАХУВАННЯ**

1. Сутність та структура майнового страхування.
2. Страхування майна юридичних осіб.
3. Страхування домашнього майна.
4. Страхування автотранспортних засобів.
5. Страхування кредитів.

При вивченні теми слід врахувати, що майнове страхування має найбільшу питому вагу в обсязі валових страхових премій, які отримують вітчизняні страховики з ризикового страхування. Ця галузь страхування є однією з прибуткових у страховій діяльності. Потрібно чітко розрізняти види майнового страхування та особливості їх проведення, розглянути порядок і принципи здійснення страхування майна. Важливе значення має класифікація об'єктів майнового страхування, оскільки залежно від об'єкта, що підлягає страхуванню, застосовуються різні методи оцінювання майна, що є основою для визначення страхової суми.

Страхова сума при страхуванні майна може збігатися зі страховою вартістю об'єкта, а може бути нижчою страхової вартості. В останньому випадку важливим фактором, що впливає на розмір страхового відшкодування, є система страхового забезпечення. З огляду на це, особливу увагу слід звернути на системи страхування та франшизи, що застосовуються при проведенні окремих видів майнового страхування.

При вирішенні завдань необхідно використовувати формули (наведені у додатку Б).

### **Питання для самоперевірки знань**

1. Назвіть суб'єктів договору майнового страхування.
2. Що покладено в основу класифікації об'єктів майнового страхування?
3. Як визначити страхову суму, страховий платіж та страхове відшкодування при страхуванні майна підприємств виробничої і невиробничої сфери?
4. Як установити страхову суму, страховий платіж та страхове відшкодування при страхуванні домашнього майна громадян?
5. У чому відмінність між поняттями «страхова оцінка» й «страхова сума»?
6. У чому відмінність між поняттями «страхове відшкодування» та «школа в разі настання страхового випадку»?
7. За яких умов може бути застрахованим особливо цінне домашнє майно?
8. Що таке автокаско?
9. Яким чином визначається страхова сума при страхуванні автокаско?
10. Від яких чинників залежить розмір страхового платежу при страхуванні автотранспортних засобів?

## **Розв'язання задач:**

### **Завдання 1**

Зі страхування майна застрахований магазин. Внаслідок страхового випадку повністю пошкоджено покрівлю магазину, опалення і електроосвітлення, частково в розмірі 20 % пошкоджена штукатурка, а також підлога на площі 90 м<sup>2</sup>. Питома вага в загальній балансовій вартості магазину: штукатурки становить 8 %, покрівлі – 12 %, системи опалення та освітлення – 15 %, підлоги – 7 %. Визначте суму збитків страхувальника і страхового відшкодування, якщо балансова вартість магазину становить 254 150 грн, площа 354 м<sup>2</sup>. Страхова сума становить 80 % балансової вартості магазину, а так само використовується безумовна франшиза в розмірі 5 %, при використанні системи пропорційної відповідальності.

### **Завдання 2**

Громадянин застрахував будинок вартістю 150 тис. грн в страховій компанії від вогневих ризиків строком на 5 років. При цьому була встановлена безумовна франшиза – 5 %. Через 3 роки в результаті пожежі будівля була знищена, але при цьому визначено, що залишки, придатні для будівництва, становлять 20 тис. грн. Завдяки експертам встановлено, що витрати по врятуванню будинку, на які витратився страхувальник самостійно без компенсування, складають 10 тис. грн, а сума зносу будинку до моменту пожежі – 8 тис. грн. Визначте розмір повного збитку страхувальника, страховика і розмір страхового відшкодування, якщо будинок страхувався на 80 % вартості з урахуванням зносу.

### **Завдання 3**

Підприємець застрахував своє майно на випадок крадіжки та грабежу. Страховий тариф за цим ризиком становить 0,48 %. Майно застраховано на 125 тис. грн в розмірі 100 % вартості. У договорі вказана безумовна франшиза в розмірі 12 %. Під час крадіжки майна вартістю 45 тис. грн була пошкоджена і викрадена частина майна на суму 21 тис. грн. Згідно з документами, вартість ремонту пошкодженого майна становить 15 тис. грн, причому після ремонту вартість майна не була знижена. Визначте розмір страхового платежу, збитки підприємця і розмір страхового відшкодування.

### **Завдання 4**

У результаті несправності електроніки згорів легковий автомобіль, що був застрахований за договором осаго. Ціна придбання автомобіля – 150 000 грн. Зношення на день укладання договору – 60 %. Після випадку залишились деталі на суму 10 000 грн. На приведення до робочого стану вказаних деталей витратили 5000 грн. Обчисліть розмір збитку

страхувальника та страхове відшкодування, за договором страхування суму страхову та безумовну франшизу встановлено згідно з законодавством.

### **Завдання 5**

Громадянин уклав договір страхування зі страховиком на страхування домашнього майна, до складу якого входить телевізор вартістю 10000 грн та комп'ютер вартістю 7000 грн. На день підписання договору сума зносу телевізора становила 7 %, а комп'ютера – 17 %. Договір страхування було укладено на 90 % вартості майна й встановлено безумовну франшизу 15 % від обсягу збитків страхувальника. Внаслідок страхового випадку телевізор було повністю знищено, а комп'ютер пошкоджено так, що вартість ремонту за довідкою склала 1450 грн. Визначте:

- 1) величину страхової премії, якщо страховий тариф становить 3,8 %;
- 2) обсяг страхового відшкодування.

### **Завдання 6**

Під час пожежі згорів холодильник, що мав ціну на час придбання 13 000 грн та раціональний строк використання 10 років. На момент укладання договору страхування холодильник експлуатувався 3 роки. Визначте розмір збитку страхувальника та страхове відшкодування, якщо страхова сума, обумовлена в договорі, становила 7 000 грн, а безумовна франшиза – 5 %.

## **Тема 9. СТРАХУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ**

1. Сутність страхування відповідальності та його види.
2. Страхування цивільно-правової відповідальності транспортних засобів.
3. Страхування професійної відповідальності.

Страхування відповідальності є однією з найважливіших галузей страхування, особливістю якої є те, що поряд зі страховиком та страхувальником суб'єктом страхових правовідносин виступають будь-які не визначені сторони, тобто треті фізичні чи юридичні особи. З огляду на це, вивчення цієї теми неможливе без опрацювання законодавства про порядок і умови проведення конкретних видів страхування відповідальності, оскільки договір страхування завжди укладається на користь третьої особи, яка отримує страхове відшкодування в разі настання страхового випадку.

Особливу увагу при вивченні теми слід звернути на об'єкт страхування, порядок встановлення страхової суми, визначення збитків та їх відшкодування. Важливо знати, що значна кількість видів страхування відповідальності здійснюється в обов'язковій формі відповідно до чинного законодавства.

Знання даної теми необхідні для подальшої практичної роботи майбутніх фінансистів, оскільки в ринкових умовах особливого значення набувають такі види страхування

відповідальності, як професійна та ділова відповідальність, відповідальність роботодавця, що обов'язково пов'язано з відповідальністю перед третіми особами, котрим може бути завдана шкода в результаті необачності страхувальника.

При вирішенні завдань необхідно використовувати формули (наведені у додатку Б) та ліміти (наведені у додатку А).

### **Питання для самоперевірки знань**

1. У чому полягає зміст страхування відповідальності?
2. Назвіть суб'єкти та об'єкти договору обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників автотранспортних засобів.
3. Який порядок розрахунку страхових платежів за договором обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників автотранспортних засобів?
4. Яка мета створення Моторного (транспортного) страхового бюро України?
5. На яку суму має право розраховувати застрахований у разі настання страхового випадку за договором обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників автотранспортних засобів?
6. У яких випадках виплату страхового відшкодування здійснює Моторне (транспортне) страхове бюро України?
7. Які централізовані страхові резервні фонди створює Моторне (транспортне) страхове бюро і за якими напрямками використовуються кошти цих фондів?
8. Що являє собою Міжнародна система автострахування «Зелена картка»?
9. Якими є особливості об'єктів страхування при укладанні договору професійної відповідальності?
10. У чому полягає необхідність запровадження страхування відповідальності виробника за якість продукції (робіт, послуг)?

### **Розв'язання задач:**

#### **Завдання 1**

В договорі страхування професійної відповідальності нотаріуса передбачена страхова сума 10 млн грн, безумовна франшиза – 1 млн грн. В результаті помилки, здійсненої нотаріусом при виконанні службових обов'язків, нанесено збиток клієнту в розмірі 7 млн грн. Крім того, витрати, понесені пред'явником претензії, склали 1,4 млн грн, а витрати, здійснені нотаріусом у зв'язку зі страховою подією без згоди страховика, – 0,22 млн грн. Визначте: 1) хто і в якому обсязі здійснить відшкодування клієнту нотаріуса; 2) обсяг збитків нотаріуса та клієнта.

## **Завдання 2**

За договором цивільно-правової відповідальності транспортних засобів в ДТП постраждали три автомобілі: в 1-му: водій отримав II гр. інвалідності і пасажир отримав III гр. інвалідності, ТЗ постраждав на суму 25000грн; у 2-му постраждав водій, який отримав III гр. інвалідності та ТЗ на суму 26 000 грн; в 3-му водій отримав III гр. інвалідності, 2 пасажери пробули на лікарняному 24 дні і ТЗ постраждав на 57000 грн. Розрахувати страхове відшкодування, якщо страхова сума дорівнює 300 000 грн, а винуватцем аварії став 2 водій.

## **Завдання 3**

Харчокомбінат споживчої кооперації, отримавши кредит в банку в сумі 3 млн грн під 12 % річних на 6 місяців, застрахував свою відповідальність перед банком у страховика. Межа відповідальності страховика – 70 %, тарифна ставка – 3,5 %. Визначте страхову суму і страховий внесок.

## **Завдання 4**

За договором обов'язкової цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів в ДТП постраждали 2 автомобілі: в 1-му ТЗ постраждав приблизно на суму 130000 грн; у 2-му ТЗ постраждав приблизно на суму 57 000 грн. За згодою сторін був оформлений Європротокол з приводу ДТП, але суд визнав обопільну провину, без урахування Європротоколу. Розрахувати страхове відшкодування.

## **Завдання 5**

Громадянин застрахований по обов'язковому страхуванню, має у власності зброю, заподіяв шкоду 3 людям та майну у них. 1 людина пролежала в лікарні 15 днів і отримала 2 гр. інвалідності, 2 чоловік пробув у лікарні 10 днів і 3 людина постраждала на 500 грн; у потерпілого пошкоджено телефон на 5000 грн. Розрахувати розмір страхового відшкодування.

## **Завдання 6**

При превезенні небезпечного вантажу, застрахованого по професійній відповідальності, 1) не стався страховий випадок; 2) стався страховий випадок. В аварії постраждали 3 пішоходи: 1 отримав 2 гр інвалідності, 2 пролежав у лікарні 20 днів і отримав 3 гр. інвалідності, 3 загинув на місці пригоди; 2 будівлі на суму 45 000 грн і 20 000 грн; і навколишнє природне середовище на суму 50 000 грн. Розрахувати розмір страхового відшкодування при страховій сумі 350 000 грн.

### **Завдання 7**

Ядерна установка застрахована по професійній відповідальності на ядерний витік. Після страхового випадку було встановлено завдану шкоду в розмірі: 4 працівникам (1 людина – загинула, 2 отримали 2 гр. інвалідності, 1 пробув у лікарні 15 днів і отримав 3 гр. інвалідності); 2 приміщенням (1 фізичної особи – на суму 75 000, 2 юридичної особи – на суму 95 000). Розрахувати розмір страхового відшкодування по страховому випадку, якщо страхова сума 350 000.

### **Завдання 8**

У виставковому клубі для тварин на обліку 25 породистих собак, з них: 10 собак у володінні приватних осіб і 15 від охоронного підприємства. Розрахувати суму страхової премії виставкового клубу для тварин на 2 роки за страхування відповідальності власників собак.

## **Тема 10. ПЕРЕСТРАХУВАННЯ ТА СПІВСТРАХУВАННЯ**

1. Економічний зміст перестрахування та його значення.
2. Методи і форми перестрахування, сутність співстрахування.
3. Порядок здійснення перестраховальних операцій.

Ефективне перестрахування є однією з необхідних умов забезпечення фінансової стійкості страховика. Його метою є створення умов для формування збалансованого страхового портфеля страхової компанії.

Ця тема є специфічною у порівнянні з попередніми темами курсу. Її вивчення неможливе без глибокого з'ясування сутності та необхідності здійснення перестрахування, розгляду специфічних функцій перестрахування, його суб'єктів, видів, змісту та складових перестрахових договорів.

Особливу увагу варто звернути на пропорційну та непропорційну форми проведення перестраховальних операцій, зрозуміти їх механізм та відмінності. Важливе значення має опанування методів перестрахування та розуміння доцільності їх застосування.

Закінчити вивчення теми слід розглядом сутності співстрахування як одного з методів перерозподілу ризиків страховика, який дає змогу забезпечити гарантії захисту майнових інтересів страхувальника.

При вирішенні завдань необхідно використовувати формули (наведені у додатку Б).

### **Питання для самоперевірки знань**

1. Що називається перестрахуванням?
2. Які фактори впливають на ліміт власного утримання?
3. Чим відрізняється активне перестрахування від пасивного?
4. Назвіть види договорів пропорційного перестрахування.
5. Назвіть види договорів непропорційного перестрахування.
6. Чим відрізняється квотний договір перестрахування від ексцедентного?

7. У чому полягає зміст перестрахування перевищення збитків?
8. Як і кому здійснюється страхове відшкодування страховиком і перестраховиком у разі настання страхового випадку у страхувальника?
9. У якому випадку укладається договір співстрахування?
10. Яким чином розподіляється відповідальність між страховиками при укладанні договору співстрахування?

### **Розв'язання задач:**

#### **Завдання 1**

Цедент уклав ексцедентний договір перестрахування, згідно з яким участь страховика в покритті ризиків установлена в розмірі 450 тис. грн. Верхня максимальна межа відповідальності перестраховика – 400 тис. грн. Визначте участь цедента і цесіонарія у відшкодуванні збитків, якщо в результаті страхового випадку їх розмір становить: а) 300 тис. грн; б) 210 тис. грн; в) 410 тис. грн.

#### **Завдання 2**

Об'єкт, страхова вартість якого 20 млн грн, страхується трьома страховиками за одним договором при страховому тарифі 0,8 %. Відповідальність за договором співстрахування розділена в наступному порядку: перший страховик – 60 %, другий страховик – 20 %, третій страховик – 20 % страхової суми. В результаті страхового випадку страхувальнику завдано збитків в обсязі 12 млн грн. Визначте:

- 1) страхові платежі, котрі отримують страховики;
- 2) розмір страхового відшкодування, котре виплатять учасники процесу співстрахування.

#### **Завдання 3**

Як буде розподілено між цедентом і цесіонарієм, в разі настання страхових подій, відповідальність за збитки, якщо укладено квотні договори перестрахування, а також мають місце такі умови:

- а) цедентом було укладено договір з квотою 85 %;
  - ліміт відповідальності цесіонарія згідно з цим договором 100 тис. грн;
  - ризик 50 тис. грн;
  - збитки становили 100 %.
- б) цедентом було укладено договір з квотою 95 %;
  - ліміт відповідальності цесіонарія згідно з цим договором 200 тис. грн;
  - ризик 500 тис. грн;
  - збитки становили 60 %.
- в) цедентом було укладено договір з квотою 75 %;

- ліміт відповідальності цесіонарія згідно з цим договором 650 тис. грн;
- ризик 825 тис. грн;
- збитки становили 90 %.

## **Тема 11. ДОХОДИ, ВИТРАТИ І ПРИБУТОК СТРАХОВИКА**

1. Сутність фінансової діяльності, доходи і витрати страховика.
2. Особливості оподаткування страхової діяльності.

Метою діяльності страхової компанії є отримання прибутку шляхом надання юридичним і фізичним особам послуг для забезпечення страхового захисту їх майнових інтересів. При цьому для забезпечення своєї діяльності страховик формує і використовує кошти страхового фонду з метою покриття збитків страхувальників, компенсації власних витрат з проведення страхових операцій та одержання прибутку. Крім того, в умовах ринкових відносин страховик вкладає тимчасово вільні кошти в інвестиційну діяльність, що приносить йому прибуток, та може здійснювати операції, як і будь-який інший суб'єкт господарювання, не пов'язані зі специфікою страхування.

Під час засвоєння цієї теми важливо з'ясувати джерела доходів та витрат страховика у відповідності до видів діяльності, які він здійснює, а також порядок формування та використання його прибутку.

Особливу увагу слід звернути на порядок оподаткування страхової діяльності, враховуючи його відмінності та специфіку порівнюючи з іншими галузями господарської діяльності.

При вирішенні завдань необхідно використовувати формули (наведені у додатку Б).

### **Питання для самоперевірки знань**

1. З яких джерел страховик може одержувати доходи?
2. Назвіть складові доходів страховика від страхової діяльності.
3. За якими напрямками страховик може проводити інвестиційну діяльність?
4. Що являють собою доходи страховика від здійснення інших операцій?
5. За якими напрямками поділяються витрати страхової компанії?
6. Назвіть складові витрат страховика від страхової діяльності.
7. Як визначається прибуток страхової компанії?
8. Що таке резерв незароблених страхових премій?
9. Як визначається валовий дохід страховика від страхової діяльності?
10. У чому полягають особливості оподаткування страхової діяльності?

### **Розв'язання задач**

#### **Завдання 1**

Визначте величину зароблених страхових премій страхової компанії, якщо відомо:

- сума незароблених страхових премій на початок року – 500 тис. грн;

- сума незароблених страхових премій на кінець року – 350 тис. грн;
- сума надходжень страхових премій за звітний період – 840 тис. грн;
- страхові премії, сплачені перестраховикам у звітному році, – 225 тис. грн;
- сума доходів від депозитного вкладу в банку – 350 тис. грн.

### **Завдання 2**

Визначте доходи, витрати, чистий прибуток страховика з ризикового страхування на підставі таких даних (тис. грн):

- Страхові премії, отримані за договорами страхування і перестрахування, – 450;
- Сплачені страхові відшкодування – 250;
- Страхові премії, сплачені перестраховикам, – 70;
- Комісійна винагорода за перестрахування – 22;
- Повернуто суми з централізованих резервних фондів – 50;
- Відрахування з технічних резервів – 65;
- Витрати на ведення страхової справи – 30;
- Сума доходів від депозитного вкладу в банку – 150;
- Сума доходу від оренди вільних приміщень – 120.

### **Завдання 3**

Загальна сума надходжень страхових премій компанії зі страхування життя за рік становить 600 тис. грн, в тому числі:

- 1) за договорами страхування життя, укладеними на строк до 10 років, – 400 тис. грн;
- 2) за договорами довгострокового страхування життя, укладеними на строк 10 років і більше, – 200 тис. грн.

Визначте розмір податку на прибуток і прибуток від страхової діяльності страховика зі страхування життя.

## **Тема 12. ФІНАНСОВА НАДІЙНІСТЬ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ**

1. Фінансова стійкість страховика і страхові резерви.
2. Інвестиційна діяльність страховика і його тарифна політика.

При вивченні цієї теми необхідно розглянути сутність фінансової надійності страховика та основні її ознаки, а саме: наявність достатніх фінансових ресурсів для розвитку та платоспроможність. Крім того, слід враховувати чинники забезпечення фінансової надійності страховика, найважливішими з яких є достатній власний капітал, надійна система перестрахування, ефективна тарифна політика.

Важливе значення має розгляд структури страхового фонду та його складових, поняття платоспроможності та її впливу на фінансову стійкість страховика.

Особливу увагу слід приділити порядку формування та використання страхових резервів, їх видам і меті створення, враховуючи, що страхові резерви поділяються на технічні резерви і резерви зі страхування життя (математичні резерви). Розглянути їх основні й додаткові види.

Вивчаючи цю тему, необхідно враховувати основні вимоги законодавства України щодо розміру статутного капіталу, страхових резервів, рівня страхових виплат, а також показника фінансової стійкості страховика.

Закінчити вивчення теми доцільно з'ясуванням сутності та особливостей проведення інвестиційної діяльності страхової компанії, позитивні результати якої є одним з найважливіших чинників забезпечення її фінансової стійкості.

При вирішенні завдань необхідно використовувати формули (наведені у додатку Б).

### **Питання для самоперевірки знань**

1. Якими показниками забезпечується фінансова надійність страхової компанії?
2. Чим пояснюється збільшення статутного фонду страхових компаній в останні роки?
3. Яку роль відіграють страхові компанії в довгостроковому фінансуванні галузей народного господарства?
4. Яке значення має інвестиційна політика для страхових компаній?
5. За допомогою яких умов можливо забезпечити фінансову стійкість страховика?
6. Доведіть, що не допустити збиток завжди вигідніше, ніж відшкодовувати його.
7. Назвіть основні умови забезпечення платоспроможності страхової компанії.
8. Які резерви створює страховик та з якою метою?
9. Які напрямки розміщення страхових резервів визначені для вітчизняних страховиків?
10. Чому необхідно постійно аналізувати інвестиційну діяльність страховика?

### **Розв'язання задач**

#### **Завдання 1**

Визначте маржу платоспроможності компанії зі страхування життя на підставі наступних даних:

- Валюта балансу – 125 тис. грн,
- Нематеріальні активи – 8,5 тис. грн,
- Резерви зі страхування життя – 35 тис. грн.

#### **Завдання 2**

Визначте маржу платоспроможності страхової компанії, що займається ризиковим страхуванням, на підставі наступних даних:

- Валюта балансу – 100 тис. грн;
- Нематеріальні активи – 20 тис. грн;
- Технічні резерви – 25 тис. грн;
- Надходження страхових премій – 28 тис. грн;
- Сума премій, сплачених перестраховикам, – 18 тис. грн;
- Виплата страхового відшкодування – 95 тис. грн;
- Страхові виплати, сплачені перестраховиками, – 15 тис. грн.

### **Завдання 3**

Підприємство має намір застрахувати своє майно в найбільш фінансово стійкій страховій компанії. Свої послуги підприємству запропонували дві страхові компанії, які мають такі показники страхової діяльності:

Страхова компанія «Кредо» (млн грн):

1. Статутний капітал 25,23.
2. Нараховані премії 85,2.
3. Сплачені відшкодування 26,9.
4. Витрати на ведення страхової діяльності 11,45.
5. Страхові резерви 30,0.

Страхова компанія «Еліпс» (млн грн):

1. Статутний капітал 18,91.
2. Нараховані премії 83,3.
3. Сплачені відшкодування 37,5.
4. Витрати на ведення страхової діяльності 10,32.
5. Страхові резерви 31,9.

В якій страховій компанії підприємству вигідніше застрахувати своє майно?

## **РОЗДІЛ 3.**

### **КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ТА ЗАХИСТ ПРАКТИЧНОЇ ЧАСТИНИ**

#### **3.1. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ**

**Критерієм оцінювання допуску до підсумкового контролю ((дворівневої шкали) залікової роботи / (чорирьохрівневої шкали) екзаме-наційної роботи) є напрацювання по 10 балів за поточною роботою у се-местрі, які напрацьовуються завдяки написанню контрольної роботи.**

##### **Критерії оцінювання контрольної роботи з соціального страхування**

Підсумкова оцінка за виконання контрольної роботи виставляється за двадцятибальною шкалою оцінювання знань.

Тестове завдання складається з 10 тестів, кожне з яких максимально оцінюється у 2 бали (максимально 20 балів за виконання тестових завдань).

Тестування проводиться у системі дистанційного навчання. Тестові завдання з одним правильним значенням (по 2 бали за кожний правильно визначений тест). На контрольну відводиться 10 хв. на одну спробу.

*Підсумкова оцінка* за виконання контрольної роботи складається з тестових, що складає 20 балів загальної суми.

##### **Критерії оцінювання підсумкової письмової дворівневої шкали (залікової роботи) з соціального страхування**

Письмова (дворівнева шкала) залікова робота складається з 20 закритих тестових завдань по 2 бали кожна правильно визначена відповідь на тест (максимальна кількість 40 балів).

Тестове завдання складається з 20 тестів, кожне з яких максимально оцінюється у 2 бали кожен (максимально 40 балів за виконання тестових задач).

Тестування проводиться у системі дистанційного навчання. Тестові завдання з одним правильним значенням (по 2 бали за кожний правильно визначений тест).

На підсумкову роботу з однією спробою відводиться 20 хвилин.

*Підсумкова оцінка* за виконання письмової (дворівневої шкали) залікової роботи складається з 20 закритих тестів по 2 бали кожен (максимальна кількість балів за залікову роботу 40 балів).

### **Критерії оцінювання контрольної роботи зі страхування**

Підсумкова оцінка за виконання контрольної роботи виставляється за десятибальною шкалою оцінювання знань.

Тестове завдання складається з 10 тестів, кожне з яких максимально оцінюється у 1 бал (максимально 10 балів за виконання тестових завдань). Тестування проводиться у системі дистанційного навчання. Тестові завдання з одним правильним значенням (по 1 балу за кожний правильно визначений тест). На контрольну відводиться 10 хвилин на одну спробу.

*Підсумкова оцінка* за виконання контрольної роботи складається з тестових, що складає 10 балів загальної суми.

### **Критерії оцінювання контрольної роботи (задач) зі страхування**

Підсумкова оцінка за виконання контрольної роботи (задач) виставляється за сорокабальною шкалою оцінювання знань.

Задачі складаються з 40 практичних завдань-задач, кожне з яких максимально оцінюється у 1 бал (максимально 40 балів за виконання контрольної роботи).

Неповною відповіддю вважається відповідь на задачу, в якій не має правильної відповіді і пояснення вирішення задачі, відповідь вважається неправильною (0 балів).

Якщо студент навів правильну відповідь та надав пояснення вирішення задачі, відповідь вважається правильною (1 бал).

Задачі оцінюються (максимум 1 бал за завдання) за наступними критеріями:

Правильна відповідь (1 бал) – це зафіксована письмово правильна відповідь та обґрунтована поясненнями.

Неправильна відповідь (0 балів) – це помилкове вирішення або відсутність його зовсім.

*Підсумкова оцінка* за виконання контрольної роботи складається з суми 40 завдань-задач, що складається з 40 балів загальної суми.

Вирішені завдання-задачі надаються студентом в електронній формі за формою, наведеною у додатку В.

### **Критерії оцінювання підсумкової письмової чотирирівневої шкали (екзаменаційної роботи) зі страхування**

Письмова (чорирьохрівневої шкали) екзаменаційна робота складається з тестування з закритих тестових завдань з теоретичного матеріалу та тестування з закритих тестових завдань з практичного матеріалу.

Екзаменаційна робота (тестове завдання) складається з тестування закритих тестових завдань теоретичного матеріалу, складається з 20 тестів по 1 балу кожна правильно визначена відповідь на тест та тестування за-

критих тестових завдань з практичного матеріалу з 10 тестів/задач по 2 бали кожна правильно визначена відповідь на тест (максимальна кількість балів 40).

Тестування проводиться у системі дистанційного навчання. У роботі 30 тестів з однією правильною відповіддю, робота з однією спробою розрахована на 50 хвилин.

*Підсумкова оцінка* за виконання письмової (чорирьохрівневої шкали) екзаменаційної роботи складається з 30 закритих тестів: по 1 балу кожна правильна відповідь з тесту з теоретичним матеріалом й по 2 бали кожна правильна відповідь з тесту з практичним матеріалом (максимальна кількість балів за екзаменаційну роботу 40 балів).

### **3.2. ПІДСУМКОВЕ ОЦІНЮВАННЯ ЗА КУРСОМ СТРАХУВАННЯ ТА СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ» ТА НАРАХУВАННЯ БАЛІВ**

Для підсумкового семестрового контролю при проведенні семестрового оцінювання для чотирирівневої шкали або для дворівневої шкали (екзамену або залікової роботи) використовуються наступні схеми:

#### **Для підсумкового контролю з 1 розділу курсу «Страховання та соціальне страхування»**

| Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання |        |        |        |          |        |        |        |                                                             |    |                                |       | Залік<br>(для<br>дворів-<br>невої<br>шкали) | Сума |
|--------------------------------------------------------------|--------|--------|--------|----------|--------|--------|--------|-------------------------------------------------------------|----|--------------------------------|-------|---------------------------------------------|------|
| Розділ 1                                                     |        |        |        | Розділ 2 |        |        |        | Контрольна<br>робота, передба-<br>чена навчальним<br>планом |    | Індиві-<br>дуальне<br>завдання | Разом |                                             |      |
| Т<br>1                                                       | Т<br>2 | Т<br>3 | Т<br>4 | Т<br>5   | Т<br>6 | Т<br>7 | Т<br>8 | P1                                                          | P2 | -                              | 60    |                                             |      |
| 2                                                            | 2      | 3      | 3      | 2        | 2      | 3      | 3      | 20                                                          | 20 |                                |       | 40                                          | 100  |

T1, T2 ... T8 – теми розділів.

#### **Для підсумкового контролю з 2 розділу курсу «Страховання та соціальне страхування»**

| Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання |        |        |        |        |        |          |        |        |         |         |         |                                                                       |    | Екза-<br>мен<br>(для<br>чоти-<br>риві-<br>невої<br>шкали) |    | Сума |                                     |
|--------------------------------------------------------------|--------|--------|--------|--------|--------|----------|--------|--------|---------|---------|---------|-----------------------------------------------------------------------|----|-----------------------------------------------------------|----|------|-------------------------------------|
| Розділ 1                                                     |        |        |        |        |        | Розділ 2 |        |        |         |         |         | Контроль-<br>на робота,<br>передбаче-<br>на нав-<br>чальним<br>планом |    |                                                           |    |      | Індиві-<br>дуальне<br>завдан-<br>ня |
| T<br>1                                                       | T<br>2 | T<br>3 | T<br>4 | T<br>5 | T<br>6 | T<br>7   | T<br>8 | T<br>9 | T<br>10 | T<br>11 | T<br>12 | P1                                                                    | P2 | -                                                         | 60 | 40   | 100                                 |
| -                                                            | 5      | 5      | -      | -      | -      | 5        | 5      | 5      | 5       | 5       | 5       | 10                                                                    | 10 |                                                           |    |      |                                     |

T1, T2 ... T12 – теми розділів.

*Таким чином, попередня оцінка може складатись:*

*З 1 розділу курсу «Страховання та соціальне страхування»:*

з семінарських занять з сумарним максимальним балом – 20 балів;

з двох контрольних робіт кожна максимального по 20 балів – 40 балів;

написання залікової роботи максимального на 40 балів.

*З 2 розділу курсу «Страховання та соціальне страхування»:*

з двох контрольних робіт кожна максимального по 10 балів – 20 балів;

з поданням вирішених домашніх завдань з сумарним максимальним балом – 40 балів;

написання екзаменаційної роботи максимального на 40 балів.

Диференціювання оцінки за національною шкалою відбувається наступним чином:

### **Шкала оцінювання**

| Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру | Оцінка                   |                       |
|----------------------------------------------------------------|--------------------------|-----------------------|
|                                                                | для чотирирівневої шкали | для дворівневої шкали |
| 90–100                                                         | відмінно                 | зараховано            |
| 70–89                                                          | добре                    |                       |
| 50–69                                                          | задовільно               |                       |
| 1–49                                                           | незадовільно             | незараховано          |

### **Критерії підсумкової оцінки за кожний розділ курсу**

#### **Оцінка захисту студента**

**Відмінно:** студент виконав всі необхідні завдання курсу в повному обсязі з високими балами і в терміни, встановлені в курсі складання кожної складової.

**Добре:** студент виконав майже всі необхідні завдання курсу або не в повному обсязі з середніми балами, але в терміни, встановлені в курсі складання кожної складової.

**Задовільно:** студент виконав деякі необхідні завдання курсу або не в повному обсязі з низькими балами, але в терміни, встановлені в курсі складання кожної складової.

**Незадовільно:** студент не виконав необхідні завдання курсу в повному обсязі або частково, необхідні завдання курсу виконані не в терміни, встановлені в курсі складання кожної складової.

**До складання підсумкового контролю не допускається:** студент, який протягом семестру не напрацював необхідну кількість балів за критеріями оцінювання. При відсутності на лекційному та практичному розборі матеріалу протягом семестру.

## ДОДАТКИ

*Додаток А*

### ЛІМІТИ З ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У СТРАХУВАННІ

#### **Страхування цивільно-правової відповідальності транспортних засобів**

за шкоду, заподіяну життю і здоров'ю потерпілих третіх осіб, – 320 000 грн на одного потерпілого без застосування франшизи;

за шкоду, заподіяну майну потерпілих третіх осіб, – 160 000 грн на одного потерпілого із застосуванням безумовної франшизи, яка не може перевищувати 2 % від зазначеного ліміту. Якщо загальний розмір шкоди за одним страховим випадком перевищує п'ятикратний ліміт відповідальності страховика, відшкодування кожному потерпілому пропорційно зменшується;

за моральну шкоду, заподіяну потерпілим третім особам, – не більше 5000 грн, визначеного за шкоду, заподіяну життю і здоров'ю потерпілих третіх осіб.

За шкоду, заподіяну здоров'ю третьої особи внаслідок ДТП, страховик здійснює виплату страхового відшкодування в межах страхової суми в разі:

- загибелі в ДТП або смерті в результаті ДТП спадкоємцю третьої особи в розмірі страхової суми;
- встановлення третій особі інвалідності І групи в розмірі 100 % страхової суми, ІІ групи – 80 %, ІІІ групи – 60 % цієї суми;
- тимчасової втрати третьою особою працездатності за кожен день в розмірі 0,2 %, але не більше 50 % страхової суми.

#### **Страхування відповідальності суб'єктів перевезення небезпечних вантажів**

Страхові виплати поділяються на три групи в залежності від об'єкта, який зазнав збитків:

1) страхові виплати на відшкодування шкоди, заподіяної життю та здоров'ю третіх осіб, в розмірі 50 % від страхової суми, в тому числі на одну особу страхову суму встановлюють:

- у разі відшкодування шкоди спадкоємцям особи, яка загинула (померла) внаслідок страхового випадку, – в розмірі 500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (17 грн) (8500);

– у разі призначення потерпілій третій особі I, II і III групи інвалідності в розмірі відповідно 450, 375, 250 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (7650, 6375, 4250);

– за кожен день непрацездатності потерпілої третьої особи – у розмірі одного неоподатковуваного мінімуму доходів громадян, але не більше 250 (4250) неоподатковуваних мінімумів доходів громадян за весь час втрати працездатності;

2) страхові виплати на відшкодування шкоди, заподіяної навколишньому природному середовищу, в розмірі 30 % від страхової суми;

3) страхові виплати на відшкодування шкоди, заподіяної майну третіх осіб, в розмірі 20 % від страхової суми.

### **Страхування цивільної відповідальності за ядерну шкоду**

Відповідальність страховика обмежується:

– за заподіяння смерті сумою, рівною 2000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (34 000), встановлених на момент винесення судового рішення або укладення договору про відшкодування ядерної шкоди, за кожного померлого;

– за шкоду, заподіяну здоров'ю особи, сумою, що дорівнює 5000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (85 000), встановлених на момент винесення судового рішення або укладення договору про відшкодування ядерної шкоди, але не більше розміру фактично заподіяної шкоди на кожного потерпілого;

– за шкоду, заподіяну майну особи, сумою, що дорівнює 5000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (85 000), встановлених на момент винесення судового рішення або укладення договору про відшкодування ядерної шкоди, але не більше розміру фактично заподіяної шкоди.

За заподіяння шкоди життю або здоров'ю особи виплати страхового відшкодування здійснюються в наступному розмірі:

– у разі смерті – 100 %;

– у разі встановлення інвалідності I групи – 100 %, II групи – 75 %, III групи – 60 % ліміту страхової суми;

– у разі тимчасової непрацездатності – 0,2 % страхової суми за кожен день непрацездатності, викликаній страховим випадком, але не більше 60 % страхової суми на кожного потерпілого.

Якщо розмір ядерної шкоди перевищує загальну страхову суму за договором обов'язкового страхування, виплати здійснюються в наступному порядку:

1) у разі смерті;

2) у разі встановлення інвалідності;

3) у разі тимчасової непрацездатності;

4) в разі заподіяння шкоди майну фізичних осіб;

5) у разі заподіяння шкоди майну юридичних осіб.

### **Страхування відповідальності громадян, що мають у власності чи володінні зброю чи собак**

Ліміти відповідальності страховика є: за смерть – 11000 грн, за інвалідність I групи – 8250 грн; II групи – 5500 грн; III групи – 2750 грн. За кожен день тимчасової втрати працездатності виплачується 20 грн, але не більше 2500 грн. За майнові збитки – не більше 30000 грн.

### **Страхування від нещасних випадків**

*Страхова сума по обов'язковому страхуванню від нещасних випадків на транспорті встановлюється на рівні 6000 неоподатковуваних мінімумів (102 000 грн).*

*При обов'язковому страхуванні:*

У разі смерті або загибелі застрахованої особи – 100 % страхової суми; в разі I групи інвалідності – 90 % страхової суми; в разі II групи інвалідності – 75 % страхової суми; в разі III групи інвалідності – 50 % страхової суми.

У разі тимчасової непрацездатності виплачується 0,2 % від страхової суми за кожен день перебування застрахованої особи на лікарняному, але не більше 50 % страхової суми.

*При добровільному страхуванні:*

Розмір страхової суми визначається за згодою сторін.

Страховий тариф залежить від переліку обраних ризиків, за договорами добровільного страхування від нещасного випадку знаходиться в діапазоні від 0,15 до 1,5 %.

У разі тимчасової втрати працездатності застрахованої особи в результаті нещасного випадку, Страховик здійснює страхову виплату в розмірі від 0,05 % до 0,7 % (конкретний розмір визначається у договорі страхування) страхової суми за кожен день непрацездатності або лікування, але не більше 100 % від страхової суми.

*За договором страхування передбачена страхова виплата, розмір якої визначається у відсотках від страхової суми:*

від 90 до 100 % – у разі встановлення Застрахованій особі I групи інвалідності;

від 60 до 80 % – у разі встановлення Застрахованій особі II групи інвалідності;

від 40 до 60 % – у разі встановлення III групи інвалідності.

## Формули для розв'язання задач

| Назва показника                                          | Формула для розрахунку                    | Умовні позначення                                                                                                                 |
|----------------------------------------------------------|-------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 1                                                        | 2                                         | 3                                                                                                                                 |
| Страхове відшкодування (Q)                               | $Q = \frac{Z * S}{W}$                     | Z – фактична сума збитків,<br>S – страхова сума за договором,<br>W – повна вартісна оцінка об'єкта страхування                    |
| Страхова премія (SP)                                     | $SP = (S \cdot Tб) / 100$                 | S – страхова сума,<br>Tб – брутто-ставка, яка складається з нетто-ставки (Tн) і навантаження                                      |
| Брутто-ставка (страховий тариф)                          | $T = Tн + H$                              | Tн – нетто-ставка (основна частина),<br>H – ризикова надбавка до тарифу                                                           |
| Нетто-ставка показника (основна)                         | $Tн = \frac{\bar{B}}{\bar{Sn}} * P * 100$ | P – ймовірність настання страхового випадку,<br>$\bar{Sn}$ – середня страхова сума,<br>$\bar{B}$ – середнє страхове відшкодування |
| Брутто-ставка                                            | $Tб = \frac{Tн * 100}{100 - f}$           | Tн – нетто-ставка,<br>f – частина навантаження у тарифній ставці, %                                                               |
| Імовірність настання страхового випадку                  | $P = \frac{M}{N}$                         | M – кількість страхових випадків у n договорах,<br>N – загальна кількість договорів страхування                                   |
| $F(y) \geq Q$ або Z, то $Q=0$                            |                                           |                                                                                                                                   |
| $F(y) < Q$ або Z, то $Q= Q$ або Z                        |                                           |                                                                                                                                   |
| $F(\bar{b}) \geq Q$ або Z, то $Q=0$                      |                                           |                                                                                                                                   |
| $F(\bar{b}) < Q$ або Z, то $Q= Q$ або Z - F( $\bar{b}$ ) |                                           |                                                                                                                                   |

| Назва показника                                                  | Формула для розрахунку                                                                                                                              | Умовні позначення                                                                                                                                                                                               |
|------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 1                                                                | 2                                                                                                                                                   | 3                                                                                                                                                                                                               |
| Комутаційне число на дожиття                                     | $D_x = l_x * V^x$ $C_x = D_x * V^{x+1}$ $N_x = D_x + D_{x+1} + \dots + D_w$ $M_x = C_x + C_{x+1} + \dots + C_w$ $R_x = M_x + M_{x+1} + \dots + M_w$ | $x$ – вік,<br>$V$ – дисконтуючий множник,<br>$l_x$ – кількість осіб, які доживають до віку $x$ років,<br>$w$ – граничний вік по таблиці смертності                                                              |
| Дисконтуючий множник                                             | $V^n = \frac{1}{(1+i)^n}$                                                                                                                           | $i$ – процентна ставка, в частинах одиниць                                                                                                                                                                      |
| Імовірність смерті протягом наступного року (кількох років)      | $q_x = \frac{D_x}{l_x}$ $q_x = \frac{L_x - L_{x+n}}{l_x}$                                                                                           | $D_x$ – кількість померлих під час переходу віку $x$ до віку $x + 1$ ,<br>$q_x$ – ймовірність смерті протягом наступного року життя,<br>$l_x$ – кількість осіб, які доживають до віку $x$ років і $x + n$ років |
| Сума початкового платежу                                         | $K = \frac{K_t}{(1+i)^n}$                                                                                                                           | $K_t$ – сума страхового фонду, яка необхідна для виплати страхового відшкодування до кінця $t$ -го віку,<br>$n$ – фактор часу                                                                                   |
| Імовірність дожиття особи у віці $x$ років до віку $x + 1$ років | $P_x = \frac{l_{x+1}}{l_x} \text{ або } P_x = l - q_x$                                                                                              | $P_x$ – ймовірність дожиття                                                                                                                                                                                     |
| Річна тарифна ставка                                             | $T_r = \frac{T_6}{a}$                                                                                                                               | $a$ – коефіцієнт відстрочки (розраховується з використанням таблиці смертності)                                                                                                                                 |

| <i>Назва показника</i>                                  | <i>Формула для розрахунку</i>                                  | <i>Умовні позначення</i>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |
|---------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>1</b>                                                | <b>2</b>                                                       | <b>3</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |
| Розмір страхового відшкодування по дробовій частині (Q) | $Q = Z * \frac{S_n}{W}$                                        | Z – фактична сума збитків,<br>W – вартість об'єкта страхування,<br>S <sub>n</sub> – страхова вартість об'єкта страхування (в його частині вартості)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |
| Сума збитку                                             | $Z = W - N + R - O$                                            | W – вартість об'єкта страхування,<br>N – сума зносу,<br>R – витрати з порятунку і відновлення майна,<br>O – вартість залишків майна, яке підлягає подальшому використанню                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |
| Фактична збитковість страхової суми на 100 ум.од.       | $V_t = \frac{Q}{S} * 100$                                      | Q – розмір страхового відшкодування,<br>S – страхова сума за договором страхування                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |
| Розмір страхової премії по ОСАГО                        | $T_{\Pi} = (T_6 * K_T * K_M * K_{BC}) * (K_0 * K_c * K_{\Pi})$ | T <sub>6</sub> – основний страховий тариф,<br>K <sub>T</sub> – коефіцієнт в залежності від території використання транспортного засобу,<br>K <sub>M</sub> – коефіцієнт потужності двигуна,<br>K <sub>BC</sub> – коефіцієнт в залежності від віку і стажу водіння,<br>K <sub>0</sub> – коефіцієнт кількості допущених до управління транспортним засобом,<br>K <sub>c</sub> – коефіцієнт залежності періоду використання,<br>K <sub>Π</sub> – коефіцієнт в залежності від терміну страхування |
| Страхове відшкодування по майну                         | $Q = Z + R_1 + R_2 + \dots + R_n$                              | R <sub>1</sub> – витрати пред'явника претензій,<br>R <sub>2</sub> – витрати, здійснені нотаріусом за згодою страховика,<br>R <sub>n</sub> – витрати іншого роду                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |

| Назва показника                                                         | Формула для розрахунку                                           | Умовні позначення                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |
|-------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 1                                                                       | 2                                                                | 3                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |
| Зароблені страхові премії                                               | $ЗСП = Д_{сп} + РНП_{поч} - РНП_{кін}$                           | Д <sub>сп</sub> – надходження страхових платежів за вирахуванням страхових платежів, сплачених перестраховикам за договорами перестраховування в певному періоді;<br>РНП <sub>поч</sub> – резерв незароблених премій на початок звітного періоду;<br>РНП <sub>кін</sub> – резерв незароблених премій на кінець звітного періоду                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
| Прибуток від страхової діяльності                                       | $П_{сд} = (ЗП + КП + ВП + ПЦР + ПТР) * - (ВС + ВЦР + ВТР + ВВС)$ | ЗП – зароблені страхові премії за договорами страхування і перестраховування;<br>КП – комісійні винагороди за перестраховування;<br>ВП – частки страхових виплат, сплачені перестраховиками;<br>ПЦР – повернені суми з централізованих резервних фондів;<br>ПТР – повернені суми з технічних резервів, інших, ніж резерв незароблених премій;<br>ВС – виплати страхових сум і страхових відшкодувань;<br>ВЦР – відрахування до централізованих страхових резервних фондів;<br>ВТР – відрахування в технічні резерви, інші, ніж резерв незароблених премій;<br>ВВС – витрати на ведення справи, що відносяться на собівартість |
| Зароблені страхові премії за договорами страхування і перестраховування | $ЗП = (СП_{с} - СП_{п}) + (НЗП_{пп} - НЗП_{кп})$                 | СП <sub>с</sub> – страхові премії, отримані за договорами страхування і перестраховування за період;<br>СП <sub>п</sub> – страхові премії, сплачені перестраховикам за період;<br>НЗП <sub>пп</sub> ; НЗП <sub>кп</sub> – резерв незароблених страхових премій на початок і кінець періоду                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |
| Фінансова стійкість страхової компанії                                  | $K = \sqrt{\frac{1 - q}{n * q}}$                                 | q – збитковість страхової суми (відношення суми страхових відшкодувань сукупної страхової суми);<br>n – кількість застрахованих об'єктів                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |

| <i>Назва показника</i>                                                                  | <i>Формула для розрахунку</i>             | <i>Умовні позначення</i>                                                                                                                                  |
|-----------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>1</b>                                                                                | <b>2</b>                                  | <b>3</b>                                                                                                                                                  |
| Маржа платоспроможності                                                                 | $M = HAt - H3П$                           | HAt – рівень фактичного запасу платоспроможності страхової компанії;<br>H3П – нормативний запас платоспроможності страхової компанії                      |
| Рівень фактичного запасу платоспроможності страхової компанії                           | $HAt = 3At - HMAт - C3t,$                 | 3At – загальна сума активів за t період;<br>HMAт – сума нематеріальних активів за t період;<br>C3t – загальна сума зобов'язань за t період                |
| Нормативний запас платоспроможності страхової компанії (на підставі страхових платежів) | $H3П_{сп} = ((СПt - (СППt * 0,5)) * 0,18$ | СПt – сума страхових платежів за t період;<br>СППt – сума страхових платежів, переданих у перестраховування за t період                                   |
| Нормативний запас платоспроможності страхової компанії (на підставі страхових виплат)   | $H3П_{св} = ((СВt - (СВПt * 0,5)) * 0,26$ | СВt – сума страхових відшкодувань за t період;<br>СВПt – сума страхових відшкодувань, що компенсується перестраховиками за t період                       |
| Комісійна винагорода                                                                    | $KV = SP * V\%$                           | SP – частина, яку отримає кожен перестраховик;<br>V – частина відповідальності перестраховика (%)                                                         |
| Коефіцієнт фінансової стійкості                                                         | $Kф.с. = (SP + CPк) / (Qоп + Zсд)$        | CPк – величина страхових резервів на кінець періоду,<br>Qоп – сума страхових відшкодувань за звітний період,<br>Zсд – витрати на ведення страхової справи |
| Нормативний запас платоспроможності (зі страхування життя)                              | $H3П = P * 0,05$                          | P – загальна величина резерву довгострокових зобов'язань                                                                                                  |

**Форма для подання домашніх завдань**

**Спеціальність** \_\_\_\_\_

**Форма навчання** \_\_\_\_\_

**Група** \_\_\_\_\_

**Прізвище, ім'я** \_\_\_\_\_

**Тема ....**

**Завдання №.....**

**Розв'язання:**

**Відповідь:**